

БОЖЫМ ШЛЯХАМ

1972
Верасень-
Сьнежань

Год XX

№ 5—6
(133—134)

ЗЬМЕСТ:

КАЛЯДНЫЯ ДУМКІ • III ЗЬЕЗД КАТАЛЦКІХ БЕЛАРУСКІХ СЪВЯТАРОЎ • АДЫЙПОЎ ПАТ-РЫЯРХ АТЭНАГОРАС I • ПАДРУЧНІК ФЭДАРАВА I СКАРЫНА • НА КНІЖНАЙ ПАЛІЦЫ • З ЦАРКОЎНАГА ЖЫЦЬЦЯ • З БЕЛАРУСКАГА ЖЫЦЬЦЯ • ПШУЦЬ ДА НАС • «НЕ НАЗЫВАЙЦЕ НАС БРАТАМІ!» (ЗАМЕСТ ФАЛЬЕ-ТОНУ) • АДЫЙШЛІ Ў ВЕЧНАСЬЦЬ • «ВУЧЫ-ЦЕ ДЗЯЦЕЙ!» • ТРЫНАЦЦЯЦЬ ГАДЗІН У МО-РЫ • ВЕРШЫ І БАЙКА • ДУМКІ ХАСЫДАЎ І АБ АЛІМПІЯДЗЕ • ЖАРТЫ: «ПАПРАБУЙ НЕ СЪМЯЯЦЦА!»

ПАДПІСКА «БОЖЫМ ШЛЯХАМ» НА 1972 г.:

У Задзіночаных Штатах Амэрыкі — 3 даллары.

У Вялікабрытаніі — £ 1-00.

У іншых краінах у суме раўнаважнай £ 1-00.

ЧАСАПІС МОЖНА ЗАКАЗЫВАЦЬ:

У Задзіночаных Штатах:

Mr. Antony Bielenis, 3006 Logan Blvd, Chicago, Ill.
60647, USA.

Mr. B. Danilovich 303 Hovard Str., New Brunswick,
New Jersey, USA.

Mr. G. Gosciejew, 3416, W. 49-th Str. Cleveland 2,
Ohio, USA.

Mr. Ch. Najdziuk, 833 N. Coronado Str. Los Angeles,
Calif, USA.

Mrs. J. Kachanovska, 8 St. Mark's Pl. New York, N. Y.,
USA.

У Канадзе:

Mr. Pituška, 116 Grand Ave, Toronto, Ont. 560 Canada.

У Нямеччыне:

Mgr. Ul. Salaviej, 892 Schongau/Lech, Städt. Altersheim,
W. Germany.

Матар'ялы прызначаны да друку ў нашым часа-
пісе слаць на адрас:

Rev. J. Hermanovič, MARIAN HOUSE,
HOLDEN AVENUE, LONDON, N. 12, 8 HY., Gt. Britain.

УВАГА: Адрас просім пісаць з усімі знакамі — N. 12. азначае North, а не нумар.

ON GOD'S HIGHWAY

Year XX September—December № 5-6 (133-134)

1972

MARIAN HOUSE, HOLDEN AVE,
LONDON, N. 12, 8 HY ENGLAND

БОЖЫМ ШЛЯХАМ

ГОД XX

ВЕРАСЕНЬ—СЬНЕЖАНЬ

№ 5—6 (133—134)

а. Т. П.

Калядныя думкі

Хрыстос нас вызваліў, каб мы былі вольнымі. Дык стойце цвёрда і не падавайцеся пад ярмо няволі. (Гал. 5, 1).

Здараецца, што юнак, які яшчэ нічога ў жыцці не праіграў, бунтуецца супраць нашых родных традыцыяў, як калядная куцьця і інш. Ён ня вычувае той цёплай атмасферы, якую стварае сямейны круг. Аднак посьле, калі праканаецца, што ў жыцці не заўсёды выходзіць так, як ён спадзяваўся, у яго зьяўляецца туга па дзіцячых успамінах: думкі самі бягуць да каляднага стала, ялінкі, куцьці, падарункаў, — як палалі радасьцей вочы бацькоў, а шчасьцем вочы дзяцей! . .

Але, калі ўспамінаем Каляднае Сьвята, дык яно выглядае, як абраз галяндзкага мастака: ёсьць там Божая Маці, сьвяты Язэп, а з боку паглядае пастушок: ёсьць нават вол і асёл, аднак няма там . . . Божы Дзіцятка! Бо ў тым выданні абраза рэжыма адрэзала споднюю частку, дык Божая Маці, Язэп, псатушок з валом і аслom глядзяць у . . . паражнечу! А такі быў абраз прыгожы, дык няма ў ім зьместу. Што было найважнейшае, асталося за рамкамі.

А ці ня бывае часам падобна і у нас? Ёсьць усё, а нават захаванае цяпло традыцыі бацькоў і Бацькаўшчыны, Калядаў; аднак не хапае самага важнага, Таго, Хто прыйшоў да нас!

Нашае жыццё зачыкаецца ў кругу тугі і расчараваньня: ўсё роднае, мілае і сьвятое становіцца чужым і далёкім, надзеі здэфармаваныя — аж вась нам хацелася-б, як малым дзецям, вярнуцца да бацькі й маткі, прыпасьці да іхніх каленяў і выплакацца пасья няўдачаў жыцця!

Ці паварот да дзяцінства ёсьць галоўным зьместам Калядаў? Ці Бог жадае нас, як добры Бацька, толькі паглядзіць па галоўце?

Уздыхаюць да шчасьця ўсе людзі. Гэтая туга загадвае ім бараніць праўду і справядлівасьць. Яна ёсьць няясным яшчэ прадчуваньнем Бога, як крыніцы ўсялякага добра. Можна было-б назваць яе «Старым Законам», выпісаным у чалавечым сэрцы: «Бо стварыў

Бог чалавека да несмяротнасьці, зрабіў яго на падабенства сваей натуры» (Мудр. 2, 23). Аднак чакаюць на нас расчараванні, а з другога боку мы жадалі-б перайсьці праз жыццё «звычайна», не жадаючы нічога больш. Але-ж мы ня можам вызваліцца ад тугі. Можам адносіцца да яе, як да гуза — ракавага — на нашым целе, якога ніякімі сродкамі нельга вылучыць.

Бог перамяняе тугу на надзею; а тое, што было няясным працуваньнем, становіцца ясным чаканьнем, абапёртым на прырачэньнях Самога Бога. І чалавек хоча сказаць: «О, мой Божа, веру Табе! Ведаю, што я існую ня пры падкам. Гэта Ты паклікаў мяне да жыцця і Табе дам за яго адказ».

Чалавек хацеў-бы пазбыцца сумніваў, аднак мала даверае самому сабе: яму здаецца, што ён сам выдумвае тое, да чаго імкнецца і таму на яго находзіць пакуса — адкінуць сваё пустое лятучэньне. Бо і колькі-ж людзей, спаткаўшыся з Добрай Навіною, пытаюцца «Ці гэта не за прыгожа?» Перамена ў надзею ёсьць цяжкім і балючым працэсам, як кожнае адрываньне ад формы, да якой чалавек прывык.

Але Бог дае чалавеку магчымасьць запоўніць тую паражнечу, якую чалавек адчувае, праз нашае злучэньне з Богам. І вась-жа Бог стаўся Чалавекам! Прынёс людзям вызваленьне.

Чым яно ёсьць? Каб лепш гэта зразумець, трэба перш апісаць няволю. Дык спытаемся юнака: «Чаму ты гэта зрабіў?» І часта пачуем адказ: «Такія былі ўмовіны . . .»

І сапраўды — гэта ня ёсьць толькі дзіцячы адказ — адгаворка. Але гэта ёсьць шчырае адчуваньне, што нешта чалавека змушае звонку і ўнутры рабіць так, а ня іначай. Шмат хто з нас адчувае, як намі нешта кіруе звонку: націск грамадства, пачутая апінія, мода, непараднасьць і інш. Усё гэта выказвае нашу нядужасьць і бяссьільле. І што раз часцей і ня без жудасьці мы сабе усведамляем, што свабода нам ня толькі дадзена, колькі «зададзена», як лекцыя вучню, якую

мы павінны прыгатаваць і выканаць. Можна жыць і доўга, але ніколі ня быць у сваім жыцці вольным чалавекам!

І вось тут, маючы перад вачамі нашае палажэнне ў свеце, мы можам ізноў адкрыць глыбокі сэнс факту, што Бог стаўся Чалавекам. А прыходзіць Бог да нас, каб адчыніць перад намі новую перспектыву, якая перавышае і ачышчае ўсялякую чалавечую тугу. Бог адчыняе перад намі магчымасць стацца людзьмі ў такой паўнаце, якой людства ніколі не прачувала! Таму, што Бог, стаўшыся Чалавекам, паклікаў нас прыняць удзел у Ягоным жыцці. Сьвятыя Айцы Цэрквы добра акрэсьлілі гэтую праўду, калі запісалі: «Бог стаўся Чалавекам, каб чалавек стаўся Богам!»

*

Ад чаго-ж нас вызваляе гэтая перспектыва? Вызваляе нас ад самых сябе, ад нашае маленькасці, або лепш, каб мы прызналі сваю маленькасць.

Чалавек, хоць такі маленькі, ёсць у Богу вялікім: яму дазволена служыць толькі Богу. Не дазваляецца яму пакланяцца «багам», якіх ён творыць сам сабе. Хрыстос паклікаў чалавека да дружбы і супрацоўніцтва з Богам, таму павінен ён аказацца годным гэтага покліку. І ў імя такога покліку чалавеку трэба адважна перамагаць жаж, што прыдзеца вы-

лезці з сваёй шкарлупіны. Трэба пакінуць тое, да чаго прывык — адыйсці ад рэчаў, якія суляць выгоду і пустое шчасце.

Словам, трэба сапраўды стацца чалавекам у поўным значэнні — адважна і з годнасьцяй. Бо найвышэйшая ступень шчасся для чалавека — быць сынам Бога і братам Слова, якое сталася Целам — Божага Сына, Хрыста! Значыць, адважна выступаць па старане праўды і справядлівасці і любові — гэта ёсць адзіны адказ на тое, што Бог стаўся Чалавекам.

І ў гэтым могуць прыймаць удзел усе людзі і няхрышчаныя і нават тыя, што гэтага ня ведаюць, словам усе людзі добрае волі.

Але найперш і перад усімі гэты Божы заклік тасуецца да людзей сьведамых, якія самі жадаюць сваім жыццём ісці за Хрыстом і ахвярна служыць Богу і людзям!

Такая задача вельмі трудная, аднак хрысціянін не павінен апраўдваць сябе і шукаць дарогі ў неба больш лёгкай. Ёсць, праўда, у чалавеку імкненне вымаўляцца абставінамі і рознымі перашкодамі, але Сам Хрыстос сказаў: «Хто хоча ісці за Мною, няхай возьме свой крыж на сябе і насьледуе Мяне». Тады туга замяніцца ў надзею, у якой будзе моцная аснова, якой ёсць Сам Бог. Мы верым, што абалётныя на Богу нашыя намаганні ня будуць так называнай «сызыфовай» працай, але сапраўды памогуць нам рэалізаваць у сабе нашу чалавечнасць у Богу.

III-ці Зьезд Беларускіх Каталіцкіх Сьвятароў

Ад 2 да 5 жніўня 1972 г. ў Лёндане, у беларускім рэлігійным Цэнтры, Марыян Гауз, адбыўся III-ці з чаргі на эміграцыі Зьезд Беларускіх Каталіцкіх Сьвятароў. Прынялі ў ім удзел: з Злуч. Штатаў Амэрыкі а. бэнэдыктын Уладзімер Тарасэвіч, пробашч царквы Хрыста Спаса ў Чыкаго; рэштга з Эўропы: а. Язэп Гэрмановіч, а. Тамаш Падзява і а. Фэлікс Журня — з Закону Марыянаў; а. Уладзімер Салавей — пратоерэй з Нямеччыны, а. Аляксандар Надсон і а. Рабэрт Тамушанскі.

Зьезд пачаўся духоўнай канфэрэнцыяй Біскупа Ч. Сіповіча дня 2-га жніўня 1972 г. Наступнага дня (3. VIII.) быў выбраны прэзыдыюм: Біскуп Ч. Сіповіч — Старшыня, а. Т. Падзява — Сакратар. Былі высланыя прывітаньні ад Зьезду: Папе Паўлу VI, Кардыналу М. Фюрстэнбэргу і Апостальскаму Дэлегату Дамініку Энрічі. І ад усіх гэтых Асобаў былі атрыманыя вельмі ласкавыя пажа-

даньні, а ад Сьвятога Айца пажаданьні і багаслаўства для працы Зьезду.

На гэты Зьезд былі запрошаныя ўсе беларускія сьвятары з эміграцыі, ня ўсе аднак змаглі прыбыць. Большая частка з іх прыслала, апрача прывітаньняў, свае дэзыдэраты, якія былі ўзятыя пад увагу ў часе дыскусіяў.

Былі прачытаны два даклады: 1) Біскуп Ч. Сіповіч: Сучасны стан Беларускае Каталіцкае Царквы на Бацькаўшчыне і на эміграцыі. 2) а. Я. Гэрмановіч: Пякучыя патрэбы ў беларускім рэлігійным жыцці.

Даклады пасля заканчэння былі разважаны і дапоўнены ў дыскусіях. а. Ул. Тарасэвіч прывёз на Зьезд заўвагі і пажаданьні ад парохвіянаў з Чыкаго. Камісія ў складзе: а. Я. Гэрмановіч і а. Ул. Тарасэвіч дый а. Ал. Надсон апрацавала канклюзіі, якія былі пась-

ля разважаны на пленуме і прынятыя канчаткова ў форме, якая тут падаецца.

*

Зьезд прайшоў у братняй, мілай атмасферы, у малітве і працы. Усім зразумела, што ў нашым каталіцкім жыцці насъпела больш патрэбаў, чымся іх магчыма здаволіць. Аднак паводле магчымасці і пры Божай помачы ўсё тое, што згодна было прынята на Зьездзе, будзе ўводзіцца ў жыццё.

Даклад а. Я. Гэрмановіча і прынятыя рэзалюцыі друкуем тут бяз зменаў.

ДАКЛАД НА ЗЬЕЗДЗЕ СВЯТАРОЎ-БЕЛАРУСАЎ У ЛЁНДАНЕ

Аб МІНУЎШЧЫНЕ гаварыць ня буду: для гэтага неабходна спецыяльная падрыхтоўка і адпаведны час. Аднак мушу падкрэсьліць, што праца над нашай гісторыяй займае цяпер нямала навукоўцаў і мастакоў, бо асьвятленьне нашае мінуўшчыны абсалютна неабходна, бо нашая гісторыя была дасюль мала ведаемая ня толькі чужынцам, але і нам самым, або была забытая ці фальшаваная. І цяпер яна адкрываецца і прастуецца — так у эміграцыі, як і часткова ў Савецкім Саюзе.

І ў гэтай галіне выяўляецца вялікае значэньне нашае Беларускае Бібліятэкі-Музею-Архіву імя Францішка Скарыны ў Лёндане.

Але мы прыступім да СУЧАСНАСЬЦІ дзеля нашае БУДУЧЫНІ.

Аб'ём і абсяг нашае працы святароў-эмігрантаў такі вялікі, што яго нельга агарнуць і вычарпаць: аднак мы мусім працаваць паводле магчымасці, сілы і жаданья, робячы тое, што рабілі дасюль — толькі лепш, паколькі Бог нам пазволіць.

I. Разважым перашкоды ў сваіх абавязках.

а) Недахоп ДУХАВЕНСТВА — памоцнікоў і наступнікаў. Сама натура справы вымагае, каб мы стараліся здабыць сабе кандыдатаў для працы тут і цяпер, але тым больш для прышлай працы ў Беларусі. Праўда, маем Уладыку-Біскупа, але ў нас недахоп сэмінарыі ды і кандыдатаў да яе. А нават найбольш геніяльны архітэктар і майстар нічога паважнага ня збудуе вылучна сваёю мудрасьцяй і сілай — бяз другіх людзей. І нават падчас лютага голаду сям'я стараецца захаваць зярно-насенне для будучага ўраджаю, каб ня згінуць...

Сам Госпад, Ісус Хрыстос, Які мог-бы Сам адзін даканаць навучанья, аднак адразу пасья свайго хросту заклікае апосталаў. А,

маючы ужо трох, творыць арганізацыю, Сымона ставячы Пятром-Каменем, як фундамент прышлае пабудовы — Царквы. Пасья, апрача 12 апосталаў, яшчэ набірае і пасьяе на пробу працы 70 вучняў. Тады, навучаючы народ, асобна давучае апосталаў, давярае ім глыбокія тайны і рыхтуе Сабе з іх наступнікаў.

Падобна паступае і Сымон-Пётр: хоць мае найбольшыя дары Сьвятога Духа, творыць найбольш цудаў — аж ускраша памёршых, аднак усюды стараецца працаваць у злучэньні, як кажацца ў Новым Запавеце: «Пётр і апосталы», «Пётр і каторыя з ім»; бярэ сабе памоцніком Яна, загадвае выбраць, на месца Юды Іскарыёта, новага апостала, а пасья дьяканаў і інш.

Таксама Павал мае вялікую групу вучняў для духоўнае супрацы.

*

б) З гэтага і навука для нас. Нашая праца, якая так пасьпяхова вялася ў Друі і ў Вільні, у 1938 г. была зламана з прычыны варожасці польскага ўраду і духавенства. Такжа было перашкодай для працы беларускай назначэньне нашых айцоў у Манджурыю; пасья вайна, варожасьць фашызму і балышавізму. Такжа й тое, што нашых айцоў і студэнтаў выгналі з Беларусі ў Польшчу, дзе яны былі прымацаваны спецыяльнымі варункамі і змораныя працай ў правінцыі польскіх Марыянаў, ды і не маглі ані выехаць у эміграцыю, ані ўлучыцца ў якую іншую працу для беларусаў і так асталіся ў Польшчы. А з Манджурыі нашых айцоў вывезьлі камуністы ў Сібір у 1948 г. Так нашыя кадры айцоў і братоў, расцярушаныя і панішчаныя, разсыпаліся ці паўміралі (аа. Цікота, Дашута, Смультка, Хамёнак, Антон Падзява) — аж асталіся рэшткі ў Марыян Гоузе ў Лёндане. Гэта ўсё — допуст Божы і цяжкі крыж для нашае ідэі Беларускіх Марыянаў і духовае страта для Вацькаўшчыны — поўная катастрофа!

Значыць, што нам цяпер рабіць?

Калі немагчыма нам цяпер здабыць кандыдатаў без сэмінарыі, а такжа сродкаў і з прычыны прасьледу рэлігіі ў Сав. Беларусі, нам прынамсі трэба:

II. Захаваем сябе для працы.

а) Захаваць сябе, пільнуючы свайго здароўя, але толькі для працы (а не для вэгетацыі ў інвалідзтве), каб трываць у працаздольнасці. І асабіста прашу, калі не змагу далей працаваць і стану імбэцільліс, дык не ратуйце мяне сродкамі дарагімі і збытковымі, а толькі памагайце менш цярэць, каб мог хутчэй і спакойна адыйсьці.

б) Здабываць кандыдатаў старшых — з на-роду, нават жанатых на ўсходні і на лацінскі абрад, давучаючы іх у сябе — на дыяканаў, а пасья і на сьвятароў.

в) Навязываць бліжэйшыя адносіны з беларусамі-сьвятарамі ў духу экумэнізму (з праваслаўнымі) — праз дыялёг і ўзаемную помач у працы, нават і матар'яльна, а такжа ў выдавецтве.

А перад усім трэба палажыць усю надзею на Бога, трымаючыся на духоўным узвышшы — ў малітве, ахвярнасьці, цярдлівасьці і па-коры, пад апекай Дзевы Марыі і Сьвятых Патронаў.

III. Выдавецтва.

а) СЬВЯТОЕ ПІСЬМО. За гэта трэба ўзяцца як найшльней. Дасюль у нас гэтая праца была ўжо падзеленая і ўжо часткова рабілася: Архімандрэнт Леў Гарошка пералажыў Эвангелье і Апостал на нядзелі-сьвяткі, для ўсходняга абраду. І а. Язэп Гэрмановіч пераклаў Псалмы.

Каб павесці працу сыстэматычна, мусім аслабіць яе ў іншых аддзелах на карысьць Сьв. Письма. Нават і тыя айцы, якія навукова менш прыгатаваныя, няхай бяруцца за гэтую справу, карыстаючы з працы іншых вучоных, асабліва найбольш выдатных. А такжа трэба выкарыстаць даўнейшыя беларускія пераклады — ці то дэфэктовыя, ці абарваныя і адшукваць страчаныя, як напр. пераклад «Апостальскіх Дзеяў» праз ксяндза Адама Лісоўскага.

Пры гэтым кіруем заклік да нашага грамадства — усе, каму будуць перасланыя ў брульёне да крытыкі часткі перакладаў Сьв. Письма, маюць абавязак у сумленьні, не адкладаючы — (паводле сваей веды) — пазнаёміцца і прылажыцца да рэцэнзіі, падаць свае заўвагі і магчымыя прапановы, папраўкі і праекты. І ўсё грамадства мае сьвяты абавязак перад Царквою і Бацькаўшчынай памагчы выдаць цэласьць Сьвятога Письма, каб яно магло і практычна здаволіць патрэбы нашага народу і рэпрэзэнтаваць вонкава Беларусь.

б) Трэба нам перакладаць і выдаваць — паводле магчымасьці — Сьвятую Літургію Усходнюю і Рымскую ў беларускай мове.

в) Таксама трэба добра пералажыць пацеры і малітвы, а такжа і песні. Апэлюем да нашых паэтаў на эміграцыі, каб прынялі ўдзел у перакладзе на беларускую мову рэлігійных песняў, прывычных у нашым народзе, якія сыпяваў дасюль, на жаль, у чужых мовах, асабліва «Калядак», а такжа Вялікодных, пахавальных і іншых. З гэтым вяжцца выданьне новага малітоўніка «граж-

данкай» для каталікоў лацінскага абраду: гэта асабліва патрэбна для нашых суродзічаў на Бацькаўшчыне, якія ўжо страцілі магчымасьць чытаць лацінкай.

г) І адчуваецца вялікая патрэба кніжак рэлігійнага зьместу: наагул — тут «мора непачатае» працы, а патрэбы ўзрастаюць.

д) «БОЖЫМ ШЛЯХАМ». Гэты часопіс у новай рэдакцыі выходзіць ужо 8-мы год як двухмесячнік. Ён атрымлівае пахвалы і падтрымку ад розных прыяцеляў і дабрадзеяў. Аднак не бракуе і крытыкі, часам і даволі вострай: выказваюцца недахопы, памылкі і жаданьне зьменаў. Рэдактар ведае аб гэтых слабасьцях часопісу ня менш ад заўзятых праціўнікаў дый стараецца паправіць памылкі, але — на вялікі жаль — сам рэдактар ня зможа выраўнаваць крывой баразны бяз помачы чытачоў і прыхільнікаў, а зрэшты і век рэдактара ўжо вымагае замены (82 г.).

Рэдакцыя апэлюе да пісьменьнікаў, карэспандэнтаў і крытыкаў: — Дайце падмогу, а то прыходзіцца старому рэдактару чырванец за сябе і за грамадства!

Пры «Божым Шляхам» і ў лучнасьці з ім мае выходзіць часопіс пад асобай рэдакцыяй у мове ангельскай. Тымчасам пытаемса зацікаўленых і просім выдаць сваю апінію: ці патрэбны такі і што ў ім павінна быць падавана? Праектуецца назва «Маладым Шляхам».

І ў канцы апэлюе рэдакцыя аб падпіску — належную і неадкладную! Прысылаць на адрас паданы ў часопісе на імя а. Фэлікса Журні.

а. Язэп Гэрмановіч, рэдактар «Б.Ш.)

РЭЗАЛЮЦЫЯ ЗЬЕЗДУ БЕЛАРУСКІХ КАТАЛІЦКІХ СЬВЯТАРОЎ

у Лёндане 2—5 жніўня 1972 г.

Беларускія каталіцкія сьвятары з Заходняй Эўропы і Злучаных Штатаў Амэрыкі, сабраўшыся на зьезд у Лёндане 2—5 жніўня 1972 г. пад кіраўніцтвам Я. Д. япіскапа Часлава Сіповіча, Апостальскага Візытатара для беларусаў, і разгледзеўшы стан Каталіцкай Царквы і душпастырскай працы на Беларусі і ў беларускіх асяродках на эміграцыі, паставілі наступнае:

1) На Беларусі сёння пераважная большасць вернікаў каталікоў пазбаўлена магчымасьці нармальна практыкаваць сваю рэлігію і атрымліваць тую духоўную дапамогу, якую звычайна дае Сьвятая Царква. Справа пагоршваецца тым, што сярод невялікай колькасці каталіцкіх сьвятароў, якія яшчэ астались на Беларусі, большасць вядзе душпастырскую працу на чужой і незразумелай для

народу польскай мове. Дзеля гэтага існуе ба- ларуды патрэба на Беларусі свайго япіскапа рымскага абраду, які б зарганізаваў душпастырскае абслугоўванне вернікаў на роднай мове. Зробленыя ў гэтым напрамку старанні не далі да гэтага часу жаданых вынікаў. Дзеля гэтага зьезд звяртаецца да Уладыкі Часлава Сіповіча з просьбай аднавіць і ўзмоцніць перад Сьвятым Пасадам старанні атрымаць для Беларусі япіскапа рымскага абраду, уважаючы гэтую справу як рэч неабходную для самога існавання Каталіцкай Царквы на Беларусі.

2) Вялікая колькасць беларусаў каталікоў, якія цяпер жывуць на тэрыторыі Польскай Народнай Рэспублікі, пазбаўлена сваіх сьвятароў і душпастырская праца сярод іх вядзецца выключна на польскай мове. Зьезд уважае патрэбным звярнуць увагу іерархіі польскай Каталіцкай Царквы на гэты ненармальны стан рэчаў і дамагацца таго, каб беларусы ў Польшчы былі абслугоўваны сваімі сьвятарамі на роднай мове, і каб Каталіцкая Царква ў Польшчы перастала служыць мэтам польскай нацыянальнай палітыкі ў адносінах да беларусаў.

3) На эміграцыі беларусы каталікі рымскага абраду таксама не маюць поўнасьцю сваёй зарганізаванай душпастырскай апекі. Было б пажаданым мець на эміграцыі беларускага япіскапа рымскага абраду, які быў бы адказны за арганізацыю душпастырства на чужыне, а таксама займаўся б справамі сёння немагчымымі на Беларусі, як напр. выданьне рэлігійнай літаратуры, падрыхтоўка кандыдатаў да сьвятарства і т. д. Калі б гэта было немагчымым, зьезд уважае, што было б карысным і пажаданым, каб Уладыка Часлаў Сіповіч, які зьяўляецца Апостальскім Візытарам для беларусаў каталікоў усходняга абраду, меў аднолькавыя паўнамоцтва для беларусаў каталікоў абодвух абрадаў.

4) Нармальнае жыцьцё Царквы ня можа разьвівацца без сьвятароў. Беларусы праз доўгі час былі пазбаўлены магчымасьці ўзгадаваньня ўласнага духавенства і таму недахоп сьвятароў адчуваецца сярод іх асабліва балюча. Аб гэтым павінны памятаць усе беларусы каталікі, сьвецкія і сьвятары, і праціць у малітвах Бога аб сьвятарскіх прызначаньнях для беларускага народу і сярод беларускага народу. Адначасова трэба старацца знайсці адпаведных кандыдатаў да духоўнага стану, звяртаючы ўвагу ня толькі на моладзь, але і на старэйшае пакаленьне. Трэба таксама паважна разважыць магчымасьць прыцягненьня да сьвятарскага служэньня жанатых мужчын.

5) Другім ня менш важным пытаньнем зьяўляецца справа выданьня Сьвятога Пісаньня на беларускай мове. Зьезд уважае, што трэба звярнуць асаблівую ўвагу на гэтую справу і даць ей першынство перад іншымі. У першую чаргу трэба выдаць выгодным фарматам Новы Завет, каб зрабіць яго даступным шырокаму кругу вернікаў.

6) Таксама насыпела патрэба выданьня на беларускай мове літургічных тэкстаў абодвух абрадаў, малітаўнікаў, катэхізмаў, тэкстаў адміністрацыі сьвятых тайнаў і т. д.

У эміграцыйных абставінах, дзе асабісты кантакт з вернікамі ёсьць часта немагчымы, апостальства цераз прэсу набірае асаблівай важнасьці. Маючы гэта на ўвазе, трэба старацца, каб беларускія рэлігійныя пэрыядычныя выданьні былі якнайлепшымі з пункту гледжаньня зьместу, мовы і вонкавага выгляду, бо слабы і неахайна выданы часопіс адбівае ахвоту і цікавасьць у чытачоў. Бяручы пад увагу абмежаваньня сілы і магчымасьці нашай эміграцыі, было б лепш мець адзін добры рэлігійны часопіс, чым некалькі слабых.

8) Абавязкам кожнага сьвятара ёсьць прапаведаваць Слова Божае на добрай і зразумелай народу мове. Дзеля гэтага беларускія сьвятары павінны добра ведаць сучасную беларускую літаратурную мову і карыстацца ёю ў гутарцы і асабліва на пісьме. Дзеля той самай прычыны, каб зрабіць Слова Божае даступным для якнайшпрэйшага кругу вернікаў, было б пажаданым друкаваць беларускія рэлігійныя выданьні кірылічным шрыфтам, які сёння зьяўляецца агульнапрынятым на Беларусі.

9) Бяручы пад увагу, што вялікая колькасць моладзі беларускага паходжаньня на эміграцыі гаворыць з цяжкасьцю па беларуску, было б пажаданым, каб душпастырская праца сярод іх вялася часткова на мове краіны, у якой яны жывуць. Было б карысным, калі б беларускія рэлігійныя часопісы мелі дадатак на ангельскай ці іншых мовах залежна ад патрэбы і магчымасьці.

10) Не зачыняючы вачэй на сумны факт рэлігійнага падзелу сярод беларускага народу, выкліканага гістарычнымі абставінамі, зьезд уважае патрэбным падчыркнуць важнасьць братняга супрацоўніцтва і дапамогі паміж каталікамі, праваслаўнымі і ўсімі хрысьціянамі ў духу любові і ўзаемнай пашаны.

11) Адною з вялікіх цяжкасьцяў у жыцьці і працы беларускіх сьвятароў на чужыне зьяўляецца іхняя расцярушанасьць і адыза-

ляванасць. Адчуваецца вялікая патрэба ў рэгулярных спатканьнях і вымене думак. Дзеся гэтага было б пажаданым, каб у будучыні сьвятарскія зьезды адбываліся больш часта, прынамсі раз у тры гады. Для падтрыманьня сувязі між зьездамі павінен выдавацца Апостальскім Візытатарам бюлетэнь.

12) Зьезд уважае патрэбным даць магчымасьць сьвецкім вернікам браць больш ак-

тыўны ўдзел у царкоўных справах. У прыватнасьці было б пажаданым, каб у будучыні сьвецкія прадстаўнікі (мужчыны і жанчыны) былі прысутнымі на сьвятарскіх зьездах.

Старшыня Зьезду
† Чэслаў Сіповіч

Сакратар
а. Тамаш Падзява

а. Ф. Журня

Адыйшоў Патрыярх Атэнагорас I

7-га ліпня г. г. адыйшоў з гэтага сьвету адзін з найбольшых змагароў за адзінства хрысьціян. Быў ім Патрыярх у Канстантынопалі Атэнагорас I. Чалавек на сусьветную меру цывілізаваны: меў шырокі розум і багатую веду, знаў патрэбы Царквы і ўсё гэта спалучаў з глыбокім унутраным жьцьцём, разьвітым малітвай і цяпленнем.

Спачатку быў сакратаром пры двух па черзе мітрапалітах у г. Атэнах, пасля сам стаў мітрапалітам на востраве Корфу, дзе ў судзьдзе меў 4.000 каталікоў, што дало яму нагоду пазнаць лепш каталікоў, а з таго нарадзілася й думка аб экумэнізьме. У 1930 г. назначаны мітрапалітам-пастырам для праваслаўных грэкаў у абедзьвюх Амэрыках. Праз 18 гадоў настойлівай працы ўлажыў шмат працы для арганізацыі Праваслаўнае Царквы, адукацыі клеру, закладаючы духоўныя інстытуты. І тут ізноў сутыкаецца з Цэрквай Каталіцкай і Пратэстанцкай, што яму паказала шырокі гарызонт працы для лучнасьці ўсяго хрысьціянства.

Патрыярх у Канстантынопалі

У 1948 быў выбраны на «Экумэнічны Патрыярхат» пад ім'ям АТЭНАГОРАС I. Багаты сваімі досьледамі і практыкай, усей душой аддаецца працы арганізацыі свайго Патрыярхату і ўсяе Праваслаўнае Цэрквы. З яго ініцыятывы адбываюцца агульныя зьезды-канфэрэнцыі «Пан-Ортодоксыяныя» праваслаўнага вышэйшага духавенства на востраве Родос і ў іншых месцах. Так у паразуменьні з іншымі Патрыярхатамі здарзілася думка склікаць Сусьветны праваслаўны Сьнод (Сабор), які ўжо й сапраўды рыхтуецца. На канфэрэнцыях узгоднілі, што кожная царква — аўтакефальная, можа весці — на сваю адказнасьць — перагаворы (дыялёг) у справах адзінства з Каталіцкаю Цэркваю.

Таксама даходзяць — стараньнем Атэнагора I — да дыялёгу з пратэстантамі — аж Пра-

васлаўныя Цэрквы (аўтакефельныя) улучаюцца ў Сусьветную Раду Цэркваў у Жэнэве з поўнымі правамі сяброўства.

Аднак найбольш увагі й сэрца прысьвячае Патрыярх справе адзінства з Каталіцкай Цэркваю. Да гэтага асабліва прычынілася знаёмасьць з біскупам Язэпам Ронкальлі, які быў дэлегатам Ватыкану ў Баўгарыі, а пасля ў Турцыі і Грэцыі. Як толькі кардынал Ронкальлі быў выбраны на Папу ў 1958 з імем ЯНА ХХІІІ дый склікаў Сусьветны каталіцкі Сабор, дык адносіны Цэркваў моцна ажывіліся. Адрозна Атэнагорас прывітаў Яна ХХІІІ словам прыязні, хоць яшчэ з далёкага Канстантынопаля, — словам узятым з Эвангельля: «Быў чалавек пасланы Богам, а імя яму было Ян!» Гэтым выяўляе сваё адчуваньне, што ў Каталіцкай Цэркве пачынаецца новая эпоха, што і спраўдзілася з новым Саборам 1962 г.

Папу Паўла VI-га назваў Атэнагорас «Паўлам Другім» у адносінах да Апостала Сьвятога Паўла, якога Павал VI адразу пачаў насьледаваць у нязвычайна энэргічнай дзейнасьці для адраджэньня Каталіцкай Царквы. І яшчэ Атэнагорас у сапраўднай пакоры называў Паўла «Старшым Братам», а каталіцкую Царкву «Старшай Сястрою» — ў значэньні гістарычнасьці Патрыярхаў, як і ў важнасьці Рымскага Пасаду.

І вось адразу Папа і Патрыярх пачалі «Дыялёг Любоўі», які прывёў іх да спатканьня ў Еразоліме, у Канстантынопалі і ў Рыме: у Еразоліме ў 1964 г. на гарэ Аліўнай дый у 1972 г. у Канстантынопалі і зараз у Рыме. Гэтыя сустрэчы паглыбляюцца лістамі, прывітальнымі тэлеграмамі з розных нагодаў і падаркамі. У Рыме Патрыярх аддаў рэвізыту Папе. Вынікам усей акцыі паеднаньня быў факт зьняцьця ўзаемнае экскамунікі — анатэмы, накіненай наўзаем Рымам і Канстантынопалям пры разрыве Цэркваў у 1054 г. Пры дакананьні гістарычнага акту зьняцьця ана-

тэмы абедзьве староны заклікалі сябе наўзаем да прабачэньня і да злучэньня на заўсёды!

Загледжаны ў адзінства

У апошнія гады свайго жыцця Патрыярх Атэнагорас I усей душою імкнуўся да лучнасьці Цэркваў, уважаючы яе як «Містычнае Хрыстовае Цела». І пры ўсіх спатканьнях з Паўлам VI-ым Патрыярх з ім супольна маліўся: адзін па лаціне, а другі па грэцку і яны паўтаралі малітву самога Хрыста, «Каб усе былі адно, як Ты, Ойча, ува Мне, а Я ў Табе. Хай яны будуць адно» (Ян 17, 21).

І нядаўна ў гэтым годзе Патрыярх падараваў Папу грунтоўна апрацаваную кнігу — «Кнігу Любоўі» — і зьмясьціў у ёй здарэньні і дакуманты, які маюць сувязь з іх працай для адзінства Царквы. Папа, пераглядаючы гэтую кнігу, выявіў надзею, што яшчэ далучыцца да яе і апошні разьдзел, які раскажа ўсяму сьвету аб канчатковым прымірэнні і злучэньні Цэркваў! Гэтая кніга — сапраўды прыгожая гісторыя іх «Дыялёгу Любоўі»!

Перад сьмерцю Патрыярх з жывым усхваляваньнем паўтараў: «Каб дачакаць дня, калі будзем разам у Сьвятой Літургіі піць з адной чашы».

Як калісь прароку Майсею, які прывёў народ да Абяцанай Зямлі, ня было суджана ўвайсьці ў яе, а толькі з высокай гары яе ўбачыў, так і Патрыярху ня прышлося дачакацца адзінства... Памёр, углядаючыся вачамі сваёй душы яшчэ на ня блізкае злучэньне Цэркваў. Аднак ягонае маленьне і шчырае жаданьне значна прыблізілі гэты неабходны акт лучнасьці.

Апошнія лісты

а) ПАВАЛ VI пісаў:

Яго Сьвятасьць Атэнагорас I —
Экумэнічны Патрыярх —

Вашая Сьвятасьць!

Апошнія адзнакі братэрства і сардэчнасьці Вашае Сьвятасьці адносна нас адазваліся глыбока ў нашым сэрцы. Яны прычынілі нам сапраўдную, шчырую радасьць. Мы сьпяшым Вам за гэта падзякаваць. Разважаючы аб апошніх здарэньнях з гэтых пару гадоў, адчуваю пільную патрэбу настойліва падзякаваць Госпаду, што даў нам магчымасьць сустрэчы з Вашай Сьвятасьцю, а ўздольніў нас да служэньня разам Ягонай Царкве і яе адзінству.

Мы адбылі з Вамі вялікую і багаслаўлёную дарогу, памагаючы нашым Цэрквам перамагчы старавечныя перашкоды і ў вялікай меры залячыць раны, якія разлучаюць думкі і сэрцы нашых вернікаў. І такім чынам Каталіц-

кая і Праваслаўная Царква ізноў апынуліся блізка сябе ў сваім удзеле ў Тайне-Ахвяры Хрыстовай, у якой Бог аб'яднаў нас з Сабою праз Хрыста. (II Карынт. 5, 8). Дзякуй Богу! Дух Сьвяты аднак патрабуе ад нас прадаўжаць пачатую справу і закончыць марш да адзінства, якое знойдзе сваё завяршэньне ў супольным служэньні Сьвятой Літургіі, якая ёсьць самым дасканалым знакам поўнага адзінства.

Мы таксама жадаем падарожнічаць з Тваёю Сьвятасьцю да Эммаус, разважаючы Сьвятое Пісьмо, а гэта з тою мэтай, каб спаткаць госпада ў «Ламанні Хлеба» — Эўхарыстыі. Сьвяты Дух загадвае нам таксама адбыць гэтае падарожжа разам з сваімі вернікамі. І Ён даў нам моцнае і непахіснае натхненьне і пастанову, каб рабіць усё, што зможам, — каб прыгатаваць гэты дзень.

Мы павінны рабіць гэта са шчырай любоўю і чуйнасьцю, паступова адсоўваючы перашкоды, якія маглі-б аддаліць гэтую пажаданую гадзіну.

З глыбокімі пачуцьцёмі любові да Цябе, Дарагі Браце ў Хрысьце,

Папа Павел VI

З Ватыкану, 4-га чэрвеня 1972 г.

*

б) Да Паўла, Багаслаўлёнага і Сьвятога Папы Старога Рыму.

Прывітаньне ў Хрысьце.

Вельмі дарагое мне пісьмо Вашае Сьвятасьці, так блізкага майму сэрцу, з дня 4-га Чэрвеня, прывезенае дарагім а. Дюпрэй, было прынята мною з глыбокай любоўю і гонарам і ўцешыла нас асабіста дзьмі і Сьвяты Сьнод, якому было паказана.

Мы праслаўляем Бога і таксама дзякуем Вам, Дарагі і Дастойны Брат, за гэтую новую нагоду для паглыбленьня сувязі. І гэта нас вельмі ўцешыла і аднавіла нашу супольную надзею, што Бог прыйдзе і што ня спозьніцца даць Сваёй Царкве поўнае Адзінства, збіраючы нас ізноў ад Захаду і Ўсходу, з Паўдняя і з Паўночы навакола супольнага Стала Новага Завету. У малітвах і з цярдлівасьцю, у паслухмянасьці Божай Волі Мы з тугою чакаем з Вашай Дастойнай Сьвятасьцю гэтага вялікага, прамяністага, Гасподняга Дня і шчыра хочам супрацоўнічаць з Вамі ў любові і кансэквэнтна змагацца, нічога не занядаўшы, што павінны зрабіць для Хрыстовае Царквы, «якую Ён набыў Сваёю Крывёю» (Апост. Дзеі 20, 28).

Таму, разумеючы неабходнасьць адбыць гэтую багаслаўлёную Дарогу да Адзінства ў

згоднасьці з нашымі Дастойнымі Пастырамі і ўлюблёнымі вернікамі, ясна бачым з Вашаю Сьвятасцю, як неабходная ёсьць справа разьвіваць у кожнай з нашых Цэркваў дух братэрства і аб'яўляць праўду, што мы ёсьць «адно ў Хрысьце».

Мы горача молім, каб Непавінная Галава Царквы — Хрыстос, Які зрадзіў Сваё ўсё Цела праз усялякае павязаньне і сувязь дый дае Яму ўзрост (Эф. 4, 15-16), каб падняў наш дух і абдарыў нас мудрасцю, каб мы маглі належна споўніць нашую службу ў так важным і далікатным пэрыядзе будаваньня ў глыбіню, у якім (пэрыядзе) мы цяпер жывём — для справы Адзінства, для шчаслівага і сталага яго асягненьня на хвалу Бога ў Сьвятой Тройцы.

Аднаўляючы ўпэўненасьць нашых братэрскіх пачуцьцяў і салідарнасьці з Вашаю Сьвятасцю, абнімаем Вас у сьвятым прывітаньні.

Астаёмся з пачуцьцём вялікае пашаны.
Вашае Сьвятасці сардэчны брат у Хрысьце.

Япіскап Атэнагорас — Канстантынопаль
З Багаслоўскае Школы ў Халькі,

дня 22 Чэрвеня 1972 г.

*

Кардынал Вільлебранс сказаў, што Патр. Атэнагорас I быў вялікім і найбліжэйшым прыяцелем Паўла VI і Каталіцкае Царквы. А Папа ў сваіх успамінах гаварыў: «Цэлы сьвет гаворыць (пра ягоную сьмерць) з дзівам і пашанай... Ён узбуджае чэсьць і сымпатыю. Мы таксама належым да тых, якія яго шануюць і любяць. І Ён заўсёды дарыў нас прыязнай і даверам, што нас заўсёды глыбока хвалявала. І мы спадзяёмся і жадаем мець у Ім і далей блізкага Брата ў супольнасьці сьвятых».

а. Аляксандар Надсон

Падручнік Фёдарова і Скарына

Імя маскоўскага друкара Івана Фёдарова цесна звязана з гісторыяй кнігадрукаваньня сярод усходніх славян. Пачаў ён сваю друкарскую дзейнасьць у Маскве, дзе ў 1564 г. разам з беларусам Пётрам Мсьціслаўцам выдаў кнігу «Апостал». Пасьля ён прадаўжаў сваю працу у Беларусі ў Заблудаве, і на канец на Украіне — у Львове і Астрозе. Між іншым Фёдараву належыць заслуга выданьня першага сярод усходніх славян падручніка для навукі чытаньня. Кніга гэтая, выданая ім у Львове ў 1574 годзе, была праз доўгі час няведмай у славянскай бібліяграфіі. Толькі ў 1955 годзе Джэкабсан апісаў і перавыдаў фатаграфічным спосабам адзіны экзэмпляр падручніка, які знаходзіцца ў бібліятэцы Гарвардскага ўнівэрсытэту¹).

Падручнік Фёдарова зьявіўся ў часе, калі праваслаўнае грамадства ў Беларусі і на Украіне, занепакоенае поступамі пратэстанцкай рэфармацыі і каталіцкай контррэфармацыі, пачало ўсьведамляць сабе патрэбу і карысьць асьветы. Пачалі паяўляцца школы, закладчыкамі якіх былі спачатку адзінкі, як

князь Астрожскі, а пасьля праваслаўныя брацтвы ў Вільні, Львове і іншых гарадах. З ростам ліку школ узрасталая таксама запатрабаваньне на падручнікі і кніга Фёдарова ня толькі хутка разышлася, але таксама перавыдавалася з невялікімі зьменамі некалькі разоў на працягу XVI стагодзьдзя.

Кніга Фёдарова была падручнікам для навукі царкоўнаславянскай мовы. Зьмест яе сёньня ўжо добра ведамы²). Спачатку ідзе алфавіт, далей практыка чытаньня па скла-

²) Вось найважнейшая літаратура аб падручніку Фёдарова, апрача вышэй прыведзенай працы Джэкабсона: В. И. Лукьяненко, «Азбука Ивана Федорова, ее источники и видовые особенности». *Труды отдела древнерусской литературы*, XVI, Москва—Ленинград, АН СССР, 1960, стр. 208—229; М. В. Ботвинник, *У истоков учебной книги*, Мінск, «Вышэйшая школа», 1964, стр. 25—43; яго-ж, «„Азбука“ Ивана Федорова — источник просвещения восточнославянских народов в XVI—XVII вв.». *Из истории книги, библиотечного дела и библиографии в Белорусии*, Мінск 1970, стр. 150—167, (АН БССР, Фондам. бібліятэка ім. Я. Коласа).

Звычайна падручнік Фёдарова называюць «азбукай», а часам «букваром». Сам Фёдараву ня даў ніякага тытулу сваёй кнізе, якая нават ня мела тытульнага ліста. Першы раз у тытуле слова «азбука» было ўжыта ў кнізе *Часовник*, в нем же напреди азбуки к научению дѣтем хотящим разумѣти писа-

¹) «Ivan Fedorov's Primer». Facsimile Edition with Commentary by Roman Jakobson and Appendix by William A. Jackson. *Harvard University Bulletin*, IX, 1 (Winter 1955). Таксама асобнай адбіткай. (Далей цытуецца як Jakobson).

дах, кароткія весткі з граматыкі, арфаграфіі, наканец малітвы і тэксты для чытанья. Гэтыя тэксты зьяўляюцца своеасаблівым павучэньнем для вучняў і бацькоў. Яны скампанаваны з выбраных вершаў з Прыповесьцяў Саламона (разьдзелы 22, 23, 24 і 29) і пасланьняў сьв. Паўла (да Эфэсаў, Каласаяў і Першага пасланьня да Салунянаў). Ужо Джэкабсан зьвярнуў увагу на тое, што рэдакцыя Прыповесьцяў у падручніку значна адрозьніваецца ад тэкстаў у «Астрожскай Бібліі»³). Як ведама, мова «Астрожскай Бібліі», выданая тым самым Фэдаравым у 1581 г., была тыповай царкоўнаславянскай мовай XV—XVI стагодзьдзяў у яе ўсходняславянскай рэдакцыі. У 1961 г. В. Лук'яненка, вывучаючы крыніцы падручніка Фэдарова, па-

раўнала тэксты Прыповесьцяў у падручніку з адпаведнымі месцамі ў Бібліі Францішка Скарыны, аднак не змагла зрабіць канкрэтных канчатковых выснаваў. Паводле яе, «обнаруживается совпадение фразеологических оборотов, характерных для обоих памятников. Тем не менее полного редакционного тождества не наблюдается»⁴).

Адным з дапаможнікаў, якім карыстаўся Скарына пры падрыхтоўцы свайго перакладу, была чэшская Біблія, выданая ў Вэнэцыі ў 1506 г.⁵). Уплыў яе адчуваецца ва ўсіх ягоных пражскіх выданьнях. Вось для прыкладу ўрыўкі тэкстаў Прыповесьцяў з падручніка Фэдарова і бібліяў Скарыны і чэшскай⁶):

Падручнік Фэдарова 1574 г.
Прып. Сал. 23

Скарына 1517 г.

Чэшская Біблія 1506 г.

(10-12). Не дотыкайся
межеи чужих, и на поле
сироты не вступилу, поне-
же мстителъ их силен есть,
иже судити будет противу
тебѣ кривду их. Да внидет
къ наученію сердце твое,
и уши твои къ словесем
разума.

Не дотыкайся
межеи малых, и на поле
сироток не вступилу, поне-
же ближнии их силен ест,
и он судити будетъ противу
тобѣ проу их. Да внидет
ко научению сердце твое,
и уши твое ко словом
умения.

Ne dotykayse
mezij maliczkich, a na pole
syrotkom ne wkraczę, ne bo
przizibuzny gich gestit'
naysylneyssij, a on to suditi
bude proti tobe przy gich...
... a ussy twe k slowom
umenije.

(15-19). Сыну мои, будет
ли мудра душа твоя, радо-
ватися будет с тобою
сердце мое, и веселитися
будут лядви мои, вьнегда
правду възглаголют уста
твоя. Да не неслѣдует
сердце твое грѣшников,
но в страсъ Божіи пре-
буди весь день, будешъ
убо имѣти надежду вѣ
послѣдній час, и чаяніе
твое не отимется от тебе.
Послушай сыну и буди
мудр, и справи мысль твою
по пути правом.

Сыну мои, будетъ
ли мудра душа твоя, радо-
ватися будетъ с тобою
сердце мое, и веселитися
будуть лядви мое, внегда
правду възглаголють уста
твоя. Да не наследуетъ
сердце твое грешников,
но в боязни Божиеи пре-
буди вес день, будеш
убо имети надежу во
послѣдний час, и ожидание
твое не отимется от тебе.
Послушай сыну и буди
мудр, и съправу мысль твою
по пути правом.

... ale bude celý den
w bazni Božye.

Той самы тэкст у «Астрожскай Бібліі» па-чынаецца наступным чынам:

Не прелагаи предѣл вѣчных, вѣ стяжаніе сиротам не вниди, избавляя бо их Господь крѣпок есть, и разъсудит суд их с тобою. Дажь вѣ наказаніе сердце твое, уши же свои уготоваи словесем чювьственным.

З вышэй прыведзеных прыкладаў можна бачыць, што укладальнік тэкстаў у падручніку Фэдарова карыстаўся Скарынінскім выданьнем і толькі часткова зьмяніў мову Ска-

рыны, стараючыся прыблізіць яе да царкоўнаславянскай. У прыватнасці ён зьмяніў тыя

⁴) Лук'яненка, с. 223.

⁵) П. В. Владимиров, Доктор Франциск Скорина, его переводы, печатные издания и язык, СПб, 1888, с. 128—171; А. В. Флоровский, «Чешская Библия в истории русской культуры и письменности», *Sbornik filologický*, XII, Praha 1940—46, с. 166—186.

⁶) Пры перадачы тэкстаў Скарыны і Фэдарова прыняты ў галоўным правілы выпрацаваныя А. Коршунавым (гл. яго *Хрэстаматыя па старажытнай беларускай літаратуры*, Мінск 1959, с. 3—4). Літара ь («цвёрды знак») захавана ў сярэдзіне слова, пасля прыставак і пасля прыназоўнікаў в, к. У канцы слова яе напісаньне не падаецца. Літары і, и захаваны без зьмен.

ніе, выданая у Вільні ў 1596 г. Адзіны ведамы экзэмпляр гэтай кнігі знаходзіцца ў бібліятэцы Trinity College у Кэмбрыдж. Слова «буквар» у тытуле пачало ўжывацца толькі ў XVII стаг.

³) Jakobson, с. 25.

месцы, дзе ў Скарыны адчуваўся асабліва ўплыў чэшскай Бібліі.

Да выхаду ў свет «Астрожскай Бібліі» ў 1581 г. кнігі Старога Запавету ў царкоўна-славянскім перакладзе існавалі толькі ў рукапісных сьпісках. Усе яны, за выняткам Псалтыра, былі вельмі рэдкімі. Таму вельмі магчыма, што укладальнік тэкстаў у падручніку Фёдарова ня меў пад рукою царкоўна-славянскага экзэмпляра Прыповесьцяў Саламона і выкарыстаў больш даступнае выданьне Скарыны.

Справа выглядае інакш з выбранымі тэкстамі з пасланьняў сьв. Паўла. Усе яны ўзяты з кнігі, якая звычайна завецца «Апосталам». У адрозьненне ад кніг Старога Запавету, гэта была адна з найбольш ведамых і распаўсюджаных царкоўных кніг, бо яна была патрэбная пры адпраўленьні сьв. літур-

гіі. Першы выдаў друкам «Апостал» Францішак Скарына ў Вільні ў 1525 годзе. Ягонае выданьне было, аднак, прызначанае не для царкоўнага ўжытку, але для сьвецкіх людзей, і таму мова яго розьнілася значна ад традыцыйнай царкоўнаславянскай. Іван Фёдараў першы выдаў царкоўнаславянскі тэкст «Апостала» ў Маскве ў 1564 г. Дзесяць гадоў пасьля, ў 1574 г., ён перавыдаў яго ў Львове. Тэкст абодвух выданьняў, калі не лічыць нязначных арфаграфічных розьніцаў, ідэнтычны. Паколькі ў тым самым 1574 годзе Фёдараў выдаў таксама падручнік, дык можна было думаць, што пры ўкладаньні тэкстаў для чытаньня ён выкарыстаў свой «Апостал». Параўнаньне, аднак, паралельных тэкстаў паказвае, што маецца справа з дзьвюма рознымі, хоць блізкімі, рэдакцыямі, як можна бачыць з наступных прыкладаў:

Падручнік Фёдарова (Львоў 1574 г.)

(Эф. 6, 4). Отцы не раздражайте чад своих, но възпитайте их въ наказаніи и ученіи Господни, въ стращъ Божіи...

(Кал. 3, 13-16) ...пріемлюще друг друга, и прощеніе дарующе, аще кто къ кому пореченіе имать, яко же и Христос дарова нам, тако и вы. Надо всѣми ж сими любовь яже есть съюз съвершенію, и мир Божіи да раздѣляется въ сердцых ваших, вънеже и звани бысте въ єдино тѣло, и благодарни бываите. Слово Христово да вселяется въ вас богато, въ всякой премудрости учаще и наказующе себе въ псалмѣх и пѣніих, и пѣснех духовных, о благодати поюще въ сердцых ваших Господеви.

Абодва тэксты значна розьняцца ад паралельных месцаў у «Апостале» Скарыны:

И вы отцеве не раздражайте чад своих, но воспитайте их в наказаніи и в наученіи Господнем... пріемлюще друг друга и отпущающе собѣ аще кто на кого имать жалобу, яко же Господь отпустил грехи вам, тако и вы инем. Над все пак сие, любовь имейте, еже ест соуз совершению, и мир Христов да размножается во сердцах ваших, о нем же и звани бысте во єдино тѣло, о том и благодарни бываите. Слово ж Христово да вселиться в вас богато, во всякой премудрости учаще и наказующе себе вокупе, во псалмех и во похвалах, и во пѣснех духовных, во благодати поюще в сердцах ваших Господеви.

Лук'яненка паказала, што тэксты пасланьняў сьв. Паўла ў падручніку Фёдарова амаль ідэнтычныя з тэкстамі ў рукапісных сьпісках «Апостала» усходнеславянскай рэдакцыі

«Апостал» Фёдарова (Львоў 1574 г.)

Отцы не раздражайте чад своих, но воспитывайте их въ наказаніи и ученіи Господни...

...пріемлюще друг друга, и угажающе себѣ, аще кто на кого имать пореченіе, яко же и Христос угодил есть вам, тако же и вы. Надо всѣми же сими стяжите любовь, яже есть съюз совершенства, и мир Божіи да въдваряется въ сердцых ваших, вънеже и звани бысте въ єдино тѣло. Благодарни бываите. Слово Христово да вселяется въ вас богато, въ всякой премудрости, учаще и вразумляюще себе самѣх въ псалмѣх и пѣніих, и пѣснех духовных, о благодати поюще въ сердцых ваших Господеви.

XV — пачатку XVI стагодзьдзяў, г. зн. «да-фёдараўскага» пэрыяду⁷⁾.

З усяго вышэй сказанага выглядае, што, як заўважыў Джэкабсан яшчэ ў 1955 г.⁸⁾, Фёдараў ня быў укладальнікам павучальных тэкстаў у сваім падручніку, але выкарыстаў гатовыя ўжо тэксты, падрыхтаваныя некім іншым. Укладальнік карыстаўся Скарынінскім выданьнем Прыповесьцяў Саламона (або нейкім сьпіскам, зробленым з гэтага выданьня) і рукапісным сьпіскам «Апостала» у царкоўнаславянскай мове. Ён ня ведаў Фёдараўскага выданьня «Апостала» і таму трэба думаць, што падбор тэкстаў быў зроблены перад 1564

⁷⁾ Лук'яненко, с. 224—25.

⁸⁾ Jakobson, с. 26.

годам, магчыма нават у першай палове XVI стагоддзья. Можна было б паставіць пытаньне, ці Фёдараў быў аўтарам усяго падручніка, ці толькі друкаром, але канчатковага адказу на яго сёння даць немагчыма. Хто б

аднак ня быў аўтарам Фёдараўскага падручніка, для беларусаў ён цікавы, як яшчэ адзін доказ пашырэння выданняў Скарыны за межамі Беларусі і іхняга ўплыву на развіццё культуры сярод усходніх славянаў.

Святая Агнешка — Дзева і Мучаніца

Дзье стройныя рымскія сьвятыні, пастаўленыя ў гонар Сьв. Агнешкі; яны служаць важным доказам, як глыбокую памяць пакінула Святая па сабе ў народзе і як тую памяць умелі належна ўшанаваць патомныя хрысьціяне. Першая сьвятыня-базыліка стаіць на ўкраіне Рыму там, дзе быў калісь дом Агнешкі, дзе яна жыла і гадалася, а па сьмерці была пахавана: другая сьвятыня — ў цэнтры гораду, дзе яе — хрысьціянку — ўвязьнілі і цяжка мучылі паганцы. Памятка па Агнешцы захавалася пры першай сьвятыні. Гэта катакомбы — даўнейшы магільнік хрысьціянскі, якога гісторыя цесна зьвязана з пахаванай там Сьвятою. Успомніць такжа можна і тыя асаблівыя цырымоніі пасьвячэньня 2-х белых ягнятак, з каторых воўны пасьяробіцца спэцыяльна для арцыбіскупаў шкаплер або паліуш. Усё гэта нам гавора, якая жывая памяць па Агнешцы сярод верных.

Чым-жа, пытаем, Агнешка гэтак слаўная? Сьв. Амброжы адказывае тут коратка: «Даволі назваць яе мучаніцай, каб ужо сказаць аб ёй усё». Вось-жа разгледзім, чым яна жыла, што ўсім сэрцам любіла і за што жыцьцё аддала?

Будучы багатага роду, а прытым, як дачка пабожных бацькоў хрысьціян, маладая Агнешка атрымала ўзгадаваньне пад усякім узглядам найлепшае. Краса яе цялесная і прыродныя багацьці духу ў праменьнях цноты і ласкі Божай тварылі з яе ў сваёй гармонічнай лучнасьці сапраўды прыгожую істоту, поўную нязвычайнага чару і пекнаты надземнай.

Выдатнае было ў ейнай сьвятасьці тое, як яна прадстаўляла свае адносіны да Хрыста. Хрыстос для яе — гэта Малады, а яна — Маладуха. Аб сваім мілым яна кажа: «Ніхто на зямлі з ім раўнавацца ня можа. Яму служаць анёлы, а сонце і месяц дзівяцца з ягонай прыгожасьці. Яго, калі люблю, чыстай астаюся: з ім жывучы, дзевай быць не перастану. Чыстасьць дзьявоха сэрца — гэта пасаг, яко-

га ён ад мяне дамагаецца. Не зраблю ніколі і Яму і сабе крыўды і не адварну сэрца свайго да кагось другога, бо прыгожасьць, магутнасьць і чар Мілага майго ўвесь род людзкі перавышае».

Разумеецца, што і Мілы яе адказаў ад сябе тою-ж сардэчнай прыхільнасьцю. «Ён — далей кажа яна — даў мне сукню золатам шытую, узлажыў на мяне нашыйнік з дарагіх пэрлаў, а ў вушы кольчыкі вартасьці неацэнянай. Прыадзеў мяне мой Мілы вопраткай збаўленьня і радасьці і як Маладуху сваю вянком мяне упрыгожыў. Ён гэтак праняты мною, што даў мне знак, каб іншага нікога апроч яго не любіла. І паказаў мне скарбы незраўнаньня, абяцаючы, што аддасьць мне іх назаўсёды.»

Магчыма, што задзівіць каго немала гэтка настрой Агнешкі. Сказаць бы можна, што гэта буйная фантазія маладой дзяўчыны ўзгадаванай у зацішнай атмасфэры катакомбаў, атмасфэры тагачаснага хрысьціянскага сьвету, каторы цяпеў і хаваўся перад жорсткім прасьледам паганскім. Вось-жа не! Даволі глянуць на бачыны Эвангелья, услушацца ў голас Бога-Чалавека, адчыніць пісьмы сьвятых апосталаў Пятра, Паўла, Яна, прагледзіць жыцьцё і практыку першых хрысьціян, каб разьвеяць тыя сумнівы. якія маглі-б паказацца адносна настрой Агнешкі. Рэч ясная, што гэтка настроі кіруюцца законамі Божай ласкі ў душы чалавека. Але прызнаць трэба і тое, што гэныя настроі маюць свой падклад у праўдзівай веры Хрыстовай. Агнешка любіла Хрыста, але прытым ведала, хто Ён і чаму можна яму аддаць усю сваю істоту. Заслуга Агнешкі ў тым, што яна верна адгукнулася на голас свайго мілага і тую вернасьць захавала да самай сьмерці.

Агнешка, 13-летняя дзяўчына, дужа спадалася маладому рымлянину, сыну важнага урадоўца, каторы рашуча прасіў яе, каб згадзілася быць ягонай жонкай. Якое-ж было ягонае здзіўленьне, калі Агнешка адаслала назад прысланыя гасьцінцы з адмоўным ад-

казам. Пачалі шукаць прычыны гэтай прык-рай адмовы. Аказалася са слоў Агнешкі, што ейнае сэрца ўжо занята другім Мілым, ня-звычайна багатым і слаўным і прыгожым і што да нікога іншага яна належыць ня мо-жа. Скора дагадаліся, што яна мела на думцы не звычайнага хлапца, але як хрысьціянка злажыла ў ахвяру сэрца сваё любаму, якому «служачь анёлы». Затое ўся справа выгляда-ла цяпер маладому паганцу прасьцей: Агнеш-ку, як хрысьціянку, лягчэй будзе докрэтам праз суд прымусяць вырачыся гэтых думкаў. Бацька маладога, будучы высокім рымскім урадоўцам, меў права паклікаць Агнешку да сябе на суд. Тут стаў ён ласкай, а пасля пагрозай пераконываць яе пакінуць хрысьці-янскія звычаі і пайсьці замуж за яго сы-на. Спакуса маладой дзяўчыне была не малая: трымаючыся хрысьціянскай веры, ба-чыла перад сабою вязьніцу, цырк, дзікіх зьвяроў, найгоршыя мучэньні і ў канцы сьмерць: а, паддаўшыся спакусе, знайшла-б у рымскім грамадзянстве высокае паважаньне, а з мужам спакойнае сямейнае шчасьце.

Аднак шчырая, гарачая любоў можа зла-маць усе перашкоды: яна мацнейшая за ўсё на сьвеце. «Ніхто, адказывае Агнешка, маім Мілым ня будзе, адно толькі Хрыстос. Ні-колі іншага ня прызнаю Бога, як толькі таго, што стварыў неба і зямлю». Разу-меецца, што на гэтыя словы судзьзя адказаў ужо ня інакш, як толькі фізыч-най сілай. «Не згаджаешся Э ён кажа — на тое, чаго цябе працу і што табе загады-ваю, дык зара тваё дзявоцтва аддам на ганеб-ную паняверку, а пасля загінеш і сама ў ня-чуваных мучэньнях». «Уся мая надзея ў Бо-гу», — адказала сьвятая. «Той, каму я аддала сваё сэрца, ёсьць такі магутны, што абароніць мяне ад твайго злачынства і не дапусьціць такой ганьбы майму дзявоцтву. Хоць я яшчэ маладая і слабая, спадзяюся аднак, што з лас-прыняць сьмерць для Таго, хто за мяне ах-вяраваў сваё жыцьцё на крыжы».

Колькі разумнага такту выказвае тут мала-дая дзяўчынка, як зырка глядзіць у прыш-ласць і якую выказывае веру і адвагу!

І надзея Агнешкі ня была дарэмнай. Ад той ганьбы анёл Божы ўратаваў яе цудоўна. Целу Сьвятой Мучаніцы Бог даў такую яснасьць, што проста асьляпляла тых нягоднікаў, якія сьмелі прыступіць да яе. Расказываюць, што сын таго судзьдзі быў тут-жа пакараны рап-тоўна сьмерцю: толькі на гарачыя прозьбы бацькі. Агнешка сваей малітвай вярнула яму жыцьцё. Пасля гэтага ён пакінуўшы думку

аб жанімстве, славіў сам праўдзівага Бога па ўсім Рыме. Убачыўшы ўсё гэта, судзьзя зусім зрокся свайго абавязку. Другі судзьдзя, заў-зяты паганец, загадаў Агнешку спаліць жы-вую на вачох грамады цікавых людзей. Ад-нак агонь не чапаў ейнага цела. Адны ува-жалі гэта за цуд, але другія называлі Агнеш-ку чараўніцай. Яна-ж, узнёшы свае рукі да неба, малілася: «Божа, што мяне чыстую ду-шой і целам, захаваў ад граху паміж зла-чынцаў. Вось іду да Цябе, каторага любіла, якога ўсьцяж шукала».

Судзьдзя пачаў баяцца, каб такі вялікі цуд ня выклікаў паміж народамі заклоту, ці бун-ту ў абарону Агнешкі і загадаў адсекчы ёй галаву. Але кат ня меў адвагі прыступіць да справа. Тады сама Агнешка яго асьмеліла. «Ня бойся, кажа, прычыніць сьмерць майму целу, бо гэта будзе мне пачаткам вечнага жыцьця». Аж кат споўніў сваё, а чыстая як крышталёвая душа Агнешкі ўзляцела на неба. Сталася гэта 21-га студзеня 303 году. Паводле рымскага закону цела засуджаных аддавалі родным, якія маглі пахаваць яго, дзе самі ха-целі. Такім чынам Агнешка была пахаваная ў маемасьці сваіх бацькоў.

Шмат цудаў дзеілася пры ейным гробе. Між іншымі Канстанцыя, дачка імператара Канстантага Вялікага, аздаравела там з цяж-кой хваробы, за што ўпрасіла бацьку паста-віць у гонар Сьвятой над яе магілай прыго-жую базыліку. Базыліка, старадаўная, вялі-кая, прыгожая, пры вуліцы Номэнтана і там-жа катакомбы прыцягваюць пілігрымаў, якія любяць Сьвятую Мучаніцу Агнешку.

Ча́ста малююць Агнешку з анёлам, які сьцярог яе ад зьянавагі або з галінкай-пальмай у руках — на знак перамогі, а найчасьцей з ягняткам, якое яна трымае на руках, бо так яна паказывалася па сьмерці сваім бацьком. Ягнятка ёсьць сымбаль самога Хрыста, які быў забіты бязьвінны за нас грэшных, як ах-вяра выкупленьня. Пасля трагічнай сьвер-ці Агнешка стала шчаслівай і на векі нераз-лучнай з сваім Улюблёным. (Урэшце-ж і само слова «Агнешка» або «Ягнешка», як кажуць беларусы, у лацінскай мове значыць ягнят-ка).

Узмагай-жа, просім, Шчаслівая Дзяўчын-ка, веру, надзею і любоў да Хрыста і ў нашых сэрцах! Асабліва ў нашых часох, калі бяз-божнікі нішчаць Божыя сьвятыні і адбіраюць веру ў нашай краіне нам трэба вялікай лас-кі Божай, помачы, апекі, прыкладу і малітвы Сьвятых Мучанікаў. Сьвятая Агнешка, малі-ся за нас!

На кніжнай паліцы

Выйшлі з друку наступныя кніжкі:

Уладзімер Глыбінны, НА СЪВЯТОЙ ЗЯМ-ЛІ, выдавецтва «Божым Шляхам», Лёндан, 1972, бачын 119, цана £ 1.00. Сабраны матар'ял, які друкаваўся праз нейкі час у час. «Божым Шляхам». Усе тыя, што цікавяцца Палестынай, бацькаўшчынай Збаўцы роду людзкога, Ісуса Хрыста, скарыстаюць з гэтай сымпатычнай кніжкі.

*

Паўла Урбан, У СЪВЯТЛЕ ГІСТАРЫЧНЫХ ФАКТАЎ (у сувязі з брашурай Л. С. Абэцэдарскага), Беларускі Інстытут Навукі і Мастацтва. Коштам Фундацыі ім. Пётры Крычэўскага, Мюнхэн—Нью-Ёрк, 1972, бачын 130, цана £ 2.00.

*

Рыгор Крушына, ВЯСНА ЎВОСЕНЬ, Нью-Ёрк—Мюнхэн, 1972, бачын 128. Зборнік лірычных вершаў у прыгожай вокладцы. Цана £ 1.50.

*

Іван С. Любачко, BELORUSSIA UNDER SOVIET RULE, 1917—1957. The University Press of Kentucky, 1972. Бачын XIII + 219. Цана \$ 10.00. Кніга апрацаваная на аўтэнтычных крыніцах, знаёміць англа-моўны сьвет з найнавейшай гісторыяй Беларусі, у першую чаргу з БССР.

*

Е. Зубковіч, КРАЙ МОЙ ВАСІЛЬКОВЫ. 12 песняў на сярэдні голас з фартэпіянам. Беларускі Інстытут Навукі і Мастацтва. Нью-Ёрк, 1972, бачын 31. Цана \$ 2.00. У прадмове да гэтага вартаснага зборніка Алесь Карповіч піша: «Песні Е. Зубковіч — удзячны матар'ял для выканаўцы... Бясспрэчныя годнасьці лірычных песняў Е. З. даюць усе асновы ўважаць, што яны зоймуць трывалае

месца ў канцэртах беларускае і сусьветнае музыкі». Зьмешчаны наступныя песні: Якуба Коласа: «О, край родны», «Дарога»; Алеся Гаруна: «Восень», «Ветру» і Міхася Кавыля: «Я душу нявыгодна параніў», «О, ты край мой залаты»; Натальлі Арсеньневай: «Калыханка», «Мроя», «Вясновы вечар», «Знае сэрца», «Асеньня песня», «Родны край».

*

FACTS ON BYELORUSSIA, News Bulletin. Пачынаючы ад месяца мая г. г. (1972) пачаў выходзіць пад рэдакцыяй др. Янкі Запрудніка Інфармацыйны Бюлетэнь у ангельскай мове. Мэтаю яго ёсьць аўтэнтычная інфармацыя аб Беларусі так сваіх як і чужых, асабліва беларускую моладзь, якая нарадзілася і расьце навуках Бацькаўшчыны. Цана Бюлетэню: \$ 5.00 за 10 нумараў.

Адрас выдаўцы: Р. О. Вох. Grand Central Station, New York, N. Y. 10017, U.S.A.

*

УВАГА! — УВАГА! — УВАГА!

Беларуская Бібліятэка і Музей імя Францішка Скарыны ў Лёндане зьвяртаецца да суродзічаў з просьбай прысылаць кніжкі, часопісы, рукапісы, лятучкі, прадметы — усё, што адносіцца да гісторыі, культуры і быту Беларусі або беларусаў, дзе-б яны не прабывалі. Просім такжа не забывацца аб матар'яльных патрэбах нашых беларускіх устаноў, якія не сплацілі яшчэ доўгу за набыты дом. Няхай кожны беларус-патрыёт у сваім тэстаманце (апошняя распараджэньне) помніць і пра Беларускую Бібліятэку-Музей-Архіў у Лёндане!

Управа Б. Б. і М.

Лёндан.

1 лістапада 1972.

3 царкоўнага жыцця

ДЭКРЭТ АБ АГУЛЬНЫМ РАЗГРАШЭНЬНІ

Нядаўна Апостальскі Пасад выдаў Дэкрэт, якім дазваляецца атрымаць адпушчэнне грахоў без асабістай споведзі. Там, дзе сьвятар ня здолее выпавядаць усіх вернікаў, асабліва ў місьіных краях, ён можа астаўшыся даць агульнае разграшэнне і дазволіць ісьці да сьвятога Прычасьця (Камуніі). Аднак кожны павінен узбудзіць жаль за грахі, учыніць моцную пастанову паправы, вынаграджэння крыўдаў дый пасля спавядацца асабіста пры першай магчымасьці. Жаданьне Дакрэту ёсьць тое, каб людзі не адходзілі ад сьвятара з грахамі і маглі прыступіць да сьвятых сакрамантаў.

Такая практыка была ўжо ў даўных часах, асабліва ў небаьспецы сьмерці. Цяпер-жа, як бачым, гэтая практыка больш пашыраецца.

ЭКУМЭНІЧНЫ ДЭКРЭТ

Агульныя заўвагі: справа датычыць таго, каб добрыя людзі маглі карыстаць з Божае ласкі, нават ня будучы каталікамі, а каталікі ў вялікай патрэбе каб маглі прыступаць да сьвятых сакрамантаў у чужых сьвятынях, як гэта дзеіцца ў краях атэізму. Трэба аднак бачыць, каб не псаваць адносінаў з духавенствам іншых веравызнаньняў і не рабіць гэтага без паважнае прычыны дый не дапускаць у сваіх сьвятынях адзінак, якія не маюць належнае веры ў нашыя сакраманты і пашаны да іх.

Адносна ПРАВАСЛАЎНЫХ няма труднасьцяў, бо наўзаем з каталікамі яны маюць важныя сьвячэнны і важныя тайны, значыць, можна дапускаць іх да нашае камуніі і нашым вернікам хадзіць да іхняга прычасьця.

Але адносна ПРАТЭСТАНТАЎ і іншых хрысьціянаў труднасьць і асьцярожнасьць павінна быць большая, асабліва да тых, якія ня маюць у сябе ані споведзі, ані прычасьця.

«ИНДУИЗАЦИЯ» ЛИТУРГИИ

У Індыі Каталіцкая Царква дапускае ў Літургіі буддыскія звычай. Там не становяцца на колінах, але аддаюць паклоны са зложанымі рукамі. Замест сьвечак паляцца аліўныя лямпачкі і кадзіла заменяецца тым, што ў асобнай пасудзіне курьцца фіміям. Дапускаецца музыка і сьпеў у адпаведных мясцовых мэлэдых і на краёвых інструментах. І сьвятары адпраўляюць сьвятую Літургію басанож...

Некаторыя каталіцкія біскупы супрацівіліся гэтаму, аднак наагул пераважна прызналі вялікую патрэбу і карысьць, так наз., адаптацыі — датасаваньня, каб Каталіцкая Царква сьцераг-

лася чужаземнага характару і не навязвала сваёй культуры, зьвязанай з даўнейшым «імперыялізмам».

БУДДЫЙСКІЯ МАНАХІ Ў ПАПЫ

Папа прыняў на спэцыяльнай аўдыенцыі групу буддыскіх манахаў. У прамоўе падкрэсьліў патрэбу ажыўленага дыялёгу між буддыстамі і каталікамі. Такі дыялёг прычыніўся-б да большага духовага узбагачэння адных і другіх. А таксама быў-бы вельмі карысным для справы справядлівасьці і супакою на сьвеце.

ЗАКОН БУДАЎНІКОЎ

Заінаваў гэты Закон пасля II-ой сусьветнай вайны. Мэта яго: памагаць бедным у будаваньні неабходных прыватных і грамадзкіх дамоў і інш. аб'ектаў, як школы, шпіталі, сірацінцы, дамы для старых і недалужных. Члены Закону ангажуюць сьвецкіх людзей і кандыдатаў да такой працы наагул не бракуе. Гэта ёсьць праца ахвярнага міласэрдыя. З самой Аўстрыі зьявілася да ахвярнай працы да 110 тысяч чалавек. Творца падобных груп, ськія працуюць у розных краёх сьвету.

БОЖАЕ СЛОВА — БІБЛІЯ Ў МОВАХ СЬВЕТУ

Гэаграфічнае Таварыства ў Вашынгтоне паведаміла, што Біблія перакладзена на 1473 мовы і дыялекты дый яшчэ перакладаецца на 500 моваў, пераважна ў Афрыцы. Некаторыя пераклады трывалі да 100 гадоў, пакуль зьявіліся ў друку. Сярод мноства гэтых перакладаў існуюць таксама і беларускія, пачынаючы ад Францішка Скарыны ў 1517 годзе.

КАТАЛІЦКАЯ ЦАРКВА І СУСЬВЕТНАЯ РАДА ЦЭРКВАЎ

Нядаўна Мяшаная Камісія — Рада Цэркваў і Каталіцкая Царква — супольна прышлі да прапанаваньня, што яшчэ справа прыналежнасьці Каталіцкай Царквы да іхняе супольнасьці не дасьпела. Аднак гэта ня перашкаджае ім разам супрацоўнічаць і далей у справе адзінства хрысьціянства і ў іншых сусьветных патрэбах, асабліва ў помачы бедным народам.

АДРАДЖЭНЬНЕ РЭЛІГІЎ Ў НИГЕРЫІ

Паводле рэляцыі місіянераў у гэтым краю, асабліва ў нешчаслівай Біяфры, пасля трагічнай хатняй вайны, узнікае большае рэлігійнае ажыўленьне. Зьяўляецца нямала прызваньняў да сьвятарства і да законнага стану. Духоўныя сьмінарыі напаўняюцца кандыдатамі да сьвятарства. Узнікае патрэба новых сьмінарыяў, але, на жаль, бракуе на гэта сродкаў.

ЛЕТУВА — У сувязі з рэпрэсіямі, якія наступілі па пратэстах і зьбіранні подпісаў супраць прасьледу рэлігіі ў Савецкай Летуве, біскупы ў пастырскім лісьце перасьцерагаюць вернікаў перад пасьпешнай і нерастаропнай акцыяй. Такія выступленьні больш прыносяць шкоды, чым карысьці для Царквы. Таксама трэба паўстрымацца і ня выступаць афіцыйна ў абароне рэлігіі бяз веды і пазваленьня духоўнае ўлады. Апрача гэтага біскупы павучаюць вернікаў аб Хрыстовай Царкве і выяўляюць радасьць з веры і пабожнасьці, якая ў каталікоў, ня гледзячы на цяжкія ўмовы, трымаецца, паглыбляецца і перадаецца новаму пакаленьню.

ЮГОСЛАВІЯ-ХАРВАЦЫЯ — У горадзе Спліт была праведзена школьная анкета ў справе рэлігіі. Пераважная колькасьць вучняў адказала, што «рэлігія патрэбная!» Значная колькасьць бывае на Літургіі кожны тыдзень. Цікавая была-б падобная анкета ў Беларусі, каб там моладзь мела свабодны голас.

І ў Югаславіі з 1973 годам уваходзіць у жыцьцё новая Канстытуцыя, паводле якой кожны асобны край будзе сам рашаць рэлігійныя адносіны. Раней усё справы рэлігіі рашаліся ў цэнтралі дзяржавы, значыць, у Белградзе. А цяпер справы упросьцяцца, аднак аблягчэньне для вернікаў стане больш залежным ад мясцовай улады і атэістаў, якія будуць кантраляваць царкоўнае жыцьцё. І ўжо практыка паказала, што камуністы разумеюць закон аб разьдзеле рэлігіі і дзяржавы, што магчыма аддзяляць рэлігію ад вернікаў! І з гэтага плыве агранічэньне Царквы і ўсялякае свабоды рэлігіі, недапусканьне моладзі да святаў і іншыя праявы прасьледу.

ІНДЫЯ — Каталікі ў Індыі бароняць свае школы, асабліва ў правінцыі Керала, дзе каталікоў немалы лік. У большых гарадах адбыліся дэманстрацыі ў абароне школаў. У выніку стараньяў наступіла ўгода, што некаторыя школы прынялі ўрадовую помач і затое паддаліся частковай кантролі з боку ўраду.

КАНСТАНТЫНОПАЛЬ — Пасьля сьмерці патрыярха Атэнагораса I ягоны насьледнік быў выбраны Сынодам, Дэмэтрыос I. Ён наймалодшы (58) з усіх кандыдатаў. Турэцкі ўрад прызнаў гэтага кандыдата, бо ён мае турэцкае грамадзянства.

Папа Павал VI выслаў новаму патрыярху тэлеграму з найлепшымі пажаданьнямі і заклікаў

да супрацы ў справе адзінства Хрыстовае Царквы. Між іншым пісаў: «У Рымскім Біскупе знайдзе Вашая Сьвятасьць любячага брата, які жадае працягваць імкненьні да так гораца пажаданага Вашым Вялікім Папярэднікам дня, ў якім знайдзенае адзінства станецца канчаткова запячатаным».

Патрыярх Дэмэтрыос I ў адказ Папе дзякаваў за жаданьні. Прамаўляючы ў часе свайго інтэрсу, прывітаў іерархаў Праваслаўнай Царквы і Галовы іншых Цэркваў, асабліва Паўла VI і Архібіскупа Др. Рамсэя. Папу, як Рымскага Біскупа, назваў «першым сярод роўных у Хрыстовай Царкве», найстаршым братам, Біскупам найстаршай (Рымскай) Царквы і Патрыярхам Захаду. Аб сабе ён сказаў: «Мы будзем першымі да служэньня другім, але апошнім у вымаганьні сабе якіх-небудзь гонараў». А пры гэтым выявіў гадоўнасьць супрацоўнічаць з Рымскім Папам у справе злучэньня Цэркваў, ідучы сьледам свайго папярэдніка.

ПАЛЕСТЫНА — Да Найвышэйшага Суду ў Ерузаліме прыйшла заява вучонага Давіда Бітана з гор. Эй-лет над Мёртвым морам, аб узнаўленьні і рэвізіі працэсу і прысуду на Ісуса Хрыста. Але Суд адкінуў заяву Бітана, бо — казалі — гэты працэс ужо належыць да гісторыі і Хрыстос быў асуджаны ня жыдоўскім народам, але прадстаўніком Рымскае ўлады. Але сама думка Бітана аб рэвізіі працэсу Хрыста ёсьць вельмі арыгінальная і цікавая. На тэму гэтага выдарэньня напісана ўжо нямала навуковых працаў.

РЫМ і ЛЮРД — Кардынал ДЭЛЬ-АКВА: Гэты кардынал (69) нагла памёр у гор. Люрд у Францыі. Ён прыбыў у Люрд з вялікай пілігрымкай з Італіі. Яшчэ ў гэты дзень Дэль-Аква праводнічыў на сьвятой Літургіі з 300 сьвятарамі ў базыліцы сьв. Пія X-га і прамаўляў на французскай і італьянскай мове. Па паўдні вёў працэсію і благаславіў хворых Найсьв. Сакрамантам, бо няраз здаралася, што ў такі момант хворыя бывалі уздароўленьня. А вечарам кардынал браў удзел у працэсіі з сьвечкамі. У змроку гэтая працэсія з песнямі цудоўна выглядае («Авэ-Авэ, Марыя!»). І падчас працэсіі неспадзявана упаў і сканаў: — Відаць, што за ўвесь працавіты дзень кардынал перамучыўся... — Дэль-Аква быў вікарый гор. Рыму, як заступнік Папы, які ёсьць звычайна Біскупам Рыму.

3 беларускага жыцця

ПОСПЕХ БЕЛАРУСКАГА ВУЧНЯ

Вучань Школы сьв. Кірылы Тураўскага ў Лёндане Марк Саўка-Міхальскі паспяхова скончыў сярэдняю школу і паступіў у Школу славянскіх і ўсходняеўрапейскіх студыяў на Лёнданскім унівэрсытэце.

БЕЛАРУСКАЯ ВЫСТАЎКА

Byelorussian Heritage in London (Беларуская спадчына ў Лёндане) — гэтак называлася выстаўка, якая адбылася ў кастрычніку ў Чэрч Фарм Гауз Мюзэум у паўночнай частцы Лёндану Гэндан. Выстаўка была наладжана з ініцыятывы мясцовай публічнай бібліятэкі у супрацоўніцтве з Беларускай бібліятэкай і музэем ім. Францішка Скарыны, адкуль былі ўзяты ўсе экспанаты. Сярод гэтых экспанатаў было шмат кніг (арыгіналаў і фатакопіяў), якія ілюстравалі гісторыю беларускага кнігадрукаваньня ад Францішка Скарыны аж да сёньняшняга дня. Былі таксама кнігі ў розных мовах пра Беларусь, або якія мелі некае дачыненне да Беларусі. Сярод гэтых апошніх была кніга Тэзо Амброзіо «Інтрадукцыё ін халдаікам лінгвам», выданая ў Павіі ў 1539 годзе, з тэкстам з Бібліі Скарыны ў лацінскай транскрыпцыі. Ня менш цікавымі былі калекцыі картаў і грошай Вялікага Княства Літоўскага з XVI—XVII стагодзьдзяў, а таксама старыя рукапісы, сярод якіх былі прыклады пісьменства беларускіх татараў арабскім пісьмом. Асобную частку выстаўкі складалі арыгі-

нальныя слупкі паясы, прыклады беларускага народнага ткацтва, вышыўкі і ганчарства, а таксама іконы і розныя прадметы рэлігійнага ўжытку. Выстаўка была ўладжана па-мастацку. Пры ўсіх экспанатах былі паясьненні ў ангельскай мове. Апрача гэтага ангельскія арганізатары выдалі брашурку-праграму з кароткімі весткамі пра Беларусь, Бібліятэку і музэй ім. Ф. Скарыны і з апісаньнем экспанатаў.

Выстаўка трывала цэлы месяц і цешылася вялікай папулярнасьцю. Яе наведвалі ня толькі адзінкі, але арганізаваныя школьныя і іншыя групы. Пра яе гаварыла Лёнданскае радыё і пісала мясцовая прэса.

Не абышлося і без інцыдэнта. Нейкі Джэк Уэлбы заатакаваў у прэсе ангельскую бібліятэку за тое, што яна зарганізавала беларускую выстаўку ў часе, калі Савецкі ўрад прасьледуе жыдоў. У сваім пратэсце ён успомніў таксама прозьвішча бурмістра паўночнай часткі Лёндану Барнэт (да якой належыць Гэндан), Дж. Фрыдмана, які быццам падтрымаў яго. У выніку гэтага мясцовыя газеты *Гэндон Таймс* і *Фінчлей Таймс* атрымалі шмат лістоў з пратэстамі супраць пратэсту Уэлбы, а таксама афіцыйнае запярэчаньне ад бурмістра. Усё гэта было надрукавана і такім чынам уся справа скончылася неспадзявана добра для беларусаў.

З беларускага боку адказным за выстаўку быў а. Рабэрт Тамушанскі і вялікі посьпех яе зьяўляецца ў вялікай меры вынікам ягонай працы.

На беларускай выстаўцы

Пішуць да нас

ФРАНЦЫЯ — 15. X. 1972. Паважаны і Дарагі суродзіч Айцец Гэрмановіч!

Ветліва прашу зьмясьціць на балонках Вашага часапісу «Божым Шляхам» пададзеныя мною «Гучныя адгалоскі».

Дня 5-га і 6-га жніўня нашае мястэчка Монтшана мела гонар гасьціць нашага адзінага беларускага Пастыра ў Францыі архімандрыта Льва Гарошку, які сучасна, апрача інтэнсыўнай працы ў Францыі, працуе ў Беларускай Сэкцыі Радгё Ватыкан у Рыме. На просьбу сям'і Трусавых Галіны і Аўгена, каб павянчаць іхных сыноў, ахвотна адгукнуўся, не зважаючы на свой век (60 г.), ані на навал працы, пакінуў Рым і прыляцеў у Францыю, каб выканаць «свой абавязак» (словы а. Льва) — павянчаць сыноў Трусавых. 5-га жніўня ў французскай царкве адбыўся шлюб: гэта першы раз ад пабудовы французскай сьвятыні беларускі сьвятар выканаў тайніцы шлюбу ўва ўсходнім абрядзе і ў беларускай традыцыі двум маладым парам.

Аўтар быў прыбраны жывымі кветкамі ў беларускі колеры бела-чырвона-белым, айцец Леў у белым у беларуска вышытым падрызьніку і ў новенькай залацістай рызе, даносным голасам служыў шлюбны малебен, а выдатным голасам сусьпяваў В. Жаўняровіч, а царква была запоўнена народам.

6-га жніўня ў нядзелю айцец Леў адслужыў паніхіду для беларусаў Монтшана — Ля Крэзо, на якой не бракавала суродзічаў любячых Бога і Бацькаўшчыну. Архімандрыйт Леў пасяля скромнага абеду у бацькоў маладажонаў ад'ехаў у Парыж, а стуль яшчэ вечарам адляцеў у Рым.

А пасяля ад'езду архімандрыта Льва Гарошкі адбыліся гучныя і мілыя адгалоскі: французскі сьвятар казаў, што колькі ён служыць Богу, ня бачыў такіх добрых хрысьціян як беларусы: у іх Бог адзін і дзе моліцца іхны сьвятар, там яны ўсе грамадна, аднаў сям'ёй прыбываюць славіць Усемагутнага ў сваёй роднай мове.

А ў нашых беларускіх сем'ях няма рэлігійнага падзелу: праваслаўныя, рыма-каталікі і грэка-каталікі супольна і гучна пяюць:

«Багаславі нас Маці, Багаславі наш род!

Мы хочам Бога праслаўляці —

Мы беларускі Твой Народ.

Мы хочам Бога!..

Памажы нам, Божа, каб мы маглі славіць Цябе ў нашай роднай мове — ў нашай незалежнай Бацькаўшчыне Беларусі!

Прысутны

НЬЮ ЁОРК — Мая сытуацыя — адзінокасьць: іншыя яго не перажывалі. Па трох месяцах са шпіталью вывезьлі мяне ў дом паміраючых ста-

рых, крыху за горад, у так называны «Нурсінг Гомэ» і таксама, каб чакаў сваёй калейкі. І ўва ўсёй грамадзе я — наймалодшы пацыент. Яны з дзівам пытаюцца, чаму і я разам з імі? А я сам дзіўлюся, чаму мяне сюды прывезьлі? І ня ведаю, як прывыкнуць, а хуткай сьмерці не спадзяваюся. Вучаць мяне хадзіць, бо па апошнім выпадку страціў ногі да хаджэньня і ежджу на спецыяльным возіку, аднак ёсьць надзея, што хадзіць буду. Выбачце за марнае пісаньне, бо пісаў, лежучы ў ложку дый вельмі трасуцца рукі — ня ведама чаму?

З вялікай пашанай і з падзякай за памяць

Боніфацы Прытыцкі

АЛЬБАНЫ, АЎСТРАЛІЯ — ...такога напісаць не магу, каб Вы маглі друкаваць у «Божым Шляху» — ні з таго, што я не хацела вучыцца. І не вінаватыя бацькі: мы былі ў Расеі і цяжкія гады, стала рэвалюцыя, школы кожны дзень ня было. А ў 21-ым прыехалі ў Польшчу, дык пашла ізноў у школу, тата хадзіў на работу, мама хварэла, была карова, мне трэба было карміць. Прыду ў школу — вучыцель крычыць, чаму спазьнілася?.. Чытаю Вашую газету. У нас ёсьць дзьве жанчыны, адна няпраматная, другая няцікавая. А я сама — раматызмы, а работы хоць адбаўляй! І яшчэ нячу ўнука 19 месяцаў, дачка пашла на работу: яна — мед-сястра. Трэба памагчы; як наша мама глядзела нашых дзетак, як то было добра! Выбачце мне за маё такое пісьмо не харошае, як умела, так і напісала. Каб мы ўбачыліся з Вамі, дык я расказала-б і Вы маглі-б тады пісаць, што хацелі-б.

Будзьце здаровы! Гэтае пісьмо пісала

Аляксандра Чабатар

АЎСТРАЛІЯ — З радасьцяй прыняў я вестку, што страйк нашых работнікаў рафіньеры, які трывае 8-мы тыдзень, канчаецца. Камуністычныя лідэры стараліся рабіць закатот: нарабілі вялікіх шкодаў. Цяпер аб гэтым толькі і гаворыцца, бо прычынілася шкоды і напсавалася нэрваў работнікам і ўсёй краіне. Заўтра будуць апошнія мітынгі ў Мэльбурне, у Сыднэй, Брысбэне і ў Адэляйдзе і пачнецца нармальна праца. Праўда, страйкі патрэбныя, калі ня ладзяцца для палітычных метаў.

У нас зіма канчаецца і ўжо пачалі цвьісьці дрэвы, а вясна ажывіць і пацешыць дый дадасьць новай сілы, так патрэбнай людзям, асабліва старшым, як я сам.

І ўсім прывітаньні.

X.

ЯШЧЭ АЎСТРАЛІЯ — Прычына майго маўчаньня да Вас, што папсавалася мая машынка да пісаньня. А тут такая краіна, што прыходзіцца доўга чакаць на паправу, бо няма частак да яе і трэ' пасылаць у Эўропу. Дый яшчэ спалучана і з маімі пчолкамі, а здарыўся добры сэзон: зацьвіў эўкаліптус, які цвіце раз у тры гады, дык я вывозіў вульлі за 30 міль і там яны набралі мне мёду й мёду!.. Прыходзілася езьдзіць туды кожную суботу й нядзелю. Для мяне гэтая зіма была добрая, але для ўсіх і для фармароў магла быць крытычная, а гэта дзеля вады: магло быць агранічэньне вады, але — дзякаваць Богу — ўжо амаль тры тыдні льецца бяз прорвы! Шмат яно памагае, але не зашмат, бо ўжо канчаецца дажджавая пара.

Жадаем Вам вялікага здароўя і сілы.

К.

КАНАДА — У нас звычайна; людзі родзяцца, жэноўца, астаўляюць нейкі прыплод і паміраюць. Хаця-б па статыстыцы нібы родзяцца больш, чым уміраюць, але ў нас беларусоў наадварот. Беларускія дзеячы адыходзяць скарэй, чым надыходзіць папаўненьне. І так нашы «шчыльныя рады радзюць», але ня крытычна. Доказам гэтага недаўна адбыты «Караван».

З 24 чэрвеня да 1 ліпня 1972 г. у Торонто адбыўся «Караван». Хай не падумае нехта, што тут нешта арабска-экзатычнае. Зусім не! Хаця гэі экзотыкі было даволі.

Як ведама, Канада зьяўляецца мазаікай усіх нацыянальнасьцяў з цэлага сьвету і вось гарадзкая ўправа Торонто кінулася на памыснакарысны трык, каб пазнаёміць гэтыя нацыянальнасьці між сабой бліжэй. Дазволілі адкрыць свой павільён пад назовам сталіцы данай нацыянальнасьці. У гэтым годзе былі 44 павільёны. Між іншымі быў і беларускі Менск. Кожны павільён прадстаўляў сабой вялікі бар-рэстарант з асаблівасьцямі народнай кулінарыі, выстаўкай мастацка-народнай рукадзеліі, народнымі песьнямі, танцамі і музыкай. Багацьце выстаўкі, залегала ад данай нацыянальнасьці. Народ, які ніколі ня быў пад акупацыяй і сяньня мае сваю дзяржаву, зразумела пры помачы свайго краю мог паказаць больш. А тыя, якія ня маюць сваей дзяржавы ўжо вякамі, як н. п. Канадзкія Індыяны і Беларусы, — паказалі тое і столькі, сколькі яны маюць і могуць.

Паміма ўсяго Беларуская Моладзь, з чьей ініцыятывы павільён быў ладжаны, спісалася выдатна. Зразумела пры помачы старшых «ахвотнікаў» жанчын, якія перад тым і падчас Каравану, папрацавалі безінтэрэсоўна. Карысьць з гэтага такая: Канадзкія ўлады паказалі сваю дэмакратычнасьць і як з рознакіх культур састаўляецца цэласць Канады. Народы, каторыя маюць незалежную дзяржаву, паказалі сваю культуру і мастацкія дасягненьні. А народы паняволеныя, як Беларусы, паказалі ня толькі сваю культуру і мастацтва (хаця шчупла), але і сваю жывучасьць. Паказалі, што паміма ўтраты сваей дзяржаўнасьці ўжо ад трох сталецьцяў, паміма жорсткай акупацыі нашага краю і ня маючы мінімальнай сувязі з родным краем, аднак мы жывём і гэраічна змагаемся за жыцьцё нашай нацыі.

Адвелада наш павільён панад 6000 розных цікаўскіх, як сваіх, так і чужых. Прайшло нямала вялікіх і малых «шышак». Мо' з іх калі хто і чуў пра «ваіт-рашшыя», або «рэд-рашшыя», аднак у іх была адна і тая самая «Рашшыя». Тут яны набыўшы, адразу зар'ентаваліся, што «Беларашшыя», гэта не «Рашшыя».

Для самых беларусаў было цікава і карысна пазнаёміцца з другімі культурамаі і тэхнічным умельствам. Аднак вярнуўшыся назад у Менск тут ты мог адпачыць душой і целам. Мог ня толькі зьесьці і выпіць, але пабачыць родныя краявіды, мастацкія вырабы з краю і пацешыць вока нашай моладзьяй, якая талентавіта выконвала: «Юрачку», польку «Янку» і завіхастую «Лявоніху».

Язэп Пітушка

„Не называйце нас братамі!“

У наш ДП-лягер у Нямецчыне прыяжджала часта жанчына з суседняга лягеру. Перш прыяжджала з мужам і з сынамі, падлеткамі. Хто была гэтая жанчына, я й ня ведаў. Затрымліваліся яны недалёка ад нас і я думаў, што яна наведвае сваю сястру. А посьле ейны муж захварэў і ўжо баба прыяжджала адна.

Аднойчы спатыкаю яе на станцыі й мы разгаварыліся. Аказваецца, што яны прыяжджалі выменьваць розныя тавары. І яна прызналася, што наяджае ні да сястры, ні да сваячніцы і кажа: «Мы перш разам жылі, у адным лягеры і разам хадзілі на работу. Бяда нас зблізіла: калі яны што дастануць, дзеляцца з намі, або мы з імі. Гэтак было, пакуль мой муж не захварэў. Цяпер яны мне памагаюць. Яны беларусы, а я украінка, але мы дружым».

А я кажў: «А я думаў, што вы сёстры».

А баба кажа: «Калі хто хоча каму памагчы, дык не абязвакава трэба быць сястрой!».

Такое разумнае слова сказала гэтая украінка. І я заўсёды яе ўспамінаю. Аднак, калі чытаю расейскую прэсу, дык там на кожным кроку яны называюць беларусаў братамі — з той толькі розніцай, што расейцы апарожніваюць беларускія торбы, а напаўняюць свае...

Насылаюць нам свае кнігі, навязваюць свае тэатры, школы, накідваюць сваю мову — з крыўдай нашых культурных устаноў. Дык хочацца магутным голасам сказаць:

«НЕ НАЗЫВАЙЦЕ НАС БРАТАМІ!» І няхай нашыя грошы ідуць на нашыя друкі, а не на вашыя. А тым часам нашыя кнігі выходзяць тыражам у 2000, а расейскія ў 200 000!, калі трэба выдаваць наадварот... Інакш вашае «братэрства» такое, што творыце з нас нявольнікаў і янычараў...

Я. Жарнавы

Адышлі ў вечнасьць:

Як лісьцё з дрэваў ападае ўвосень, як сьпелыя фрукты ападаюць на зямлю, так у кароткім часе адыходзяць ад нас у вечнасьць нашыя суродзічы. Хацелася -б усіх іх успомніць добрым словам, але мы змушаны абмежыцца толькі каротшымі зацемкамі прынамсі аб некаторых.

ЯЗЭП ГЛАДКІ, нар. 4 кастрычніка 1890 г. ў Міхалкавічах у Лагойшчыне, памёр 28 ліпеня 1972 г. у Нью Ёрку. Заслужаны педагог, этнаграф і лексыкограф. Сталы падпісчык нашага часапісу і дабрадзеі Беларускай Бібліятэкі і Музею імя Францішка Скарыны. Тут падаём у скароце ягоны апошні ліст да Біскупа Сіповіча з дня 30 красавіка 1972 году.

«Я, хоць і меў шмат клопатаў з друкаваньнем гэтых сваіх кніжак; але друкаваў іх таму, што опадзяваўся — яны будуць патрэбныя нашаму грамадзтву, (хоць і не разлічаў на эміграцыю), а таму хацеў-бы на зямлі знайсці шчасліваю мясціну, дзе-б яны даляжалі да часу, калі-б трапілі на Бацькаўшчыну... Бальшыня кніг, што я меў выслась да Вас на сховы, ужо адпраўлена, а менавіта: «Краёвы Слоўнік Лагойшчыны», «Дудар», «Казкі пра краіну Ярылы», «Казкі пра ведзьмаў», «Практычныя назіраньні над нашай жывой мовай», «Чатыры ўрачыстасьці».

Вось — гэта на сховы! А яшчэ маю выслась 200 лемантароў і 60 Прыказак Лагойшчыны, якія выдала Фундацыя ім. П. Крычэўскага. На друк гэтых кніжак палову грошы я даў, а палову

у «Фундацыя»... Сваім спадкаемцам пасья маеі сьмерці пакідаю школу ў вёсцы Міхалкавічы на Лагойшчыне, якую я заснаваў, пабудоваў школьны будынак з дапамогай сялян і працаваў у ёй дзевяць гадоў. Але з кім-жа Вам ці вашым наступнікам прыдзецца гаварыць, (калі прыдзецца)?

Бяручы пад увагу тое, што Вы мелі клопат з гэтымі маімі кнігамі ды і яшчэ будзеце мець; ды і тое, што Вы ў Лёндане разгарнулі вялікую беларускую нацыянальную працу з заснаваньнем «Беларускай Бібліятэкі і Музею ім. Францішка Скарыны», — засылаю чэк на суму 300 даляраў. Бяручы пад увагу размах вашай працы, дык гэта мізэрная сума, але, каб гэтка і маленькія ды часцей паступалі, дык нешта і большае злажылася-б...

МІХАСЬ ЕЎЛЕЎ, дзейны сябра ЗБВБ, Старшыня ХХVI-га Агульнага Зьезду ЗБВБ, праваслаўны. Вось-жа, што аб ім піша яго даўгалегні сябра, сп. Н. Б.—кі: «Дня 25-га верасьня 1972 г. пасья кароткай хваробы адыйшоў ад нас раптоўна сьвятой памяці сп. Міхась Еўлеў. Пакінуў па сабе жонку і чацьвёра маладых дзяцей, самаму малодшаму няпоўных тры гады. Праводзілі яго на вечны супакой а. прагаіерэй Я. Абабурка і а. Я. Пекарскі, мясцовыя беларусы і з другіх асяродкаў. Прыняў удзел такжа сп. Я. Міхалюк, Старшыня Галоўнае Управы ЗБВБ і шматлікія брытійцы.

Сьв. Пам. Ёўлеў з сынком

Сп. Ёўлеў быў вельмі актыўны ў нацыянальным беларускім жыцці, а таксама і на рэлігійнай ніве. Любіў памагаць другім і сам любіў

ПАВАЖАНАЯ РЭДАКЦЫЯ «БОЖЫМ ШЛЯХАМ»!

Гэтым радзім і просім Вас кажначасна даваць да Вашага часапісу заклікі, довады, аргументы, захочаныя, зацемы, артыкулы да вучэння дзяцей гукаць, чытаць і пісаць павялікалітоўску. Прыкладам гэтка:

Бацькі Вялікаліцьвіны (Беларусы), вучыце дзеці свае гаварыць, чытаць і пісаць павялікалітоўску!

Хто ня мае сваіх дзяцей, памажыце гадаваць

жыццё. Усе яго помнім, як ветлівага з мілай усмешкай сябру. Нарадзіўся ён 20. 9. 1920 г. ў Лагішыне на Палесьсі. У часе вайны апынуўся ён у Нямеччыне, а адтуль пераехаў у Вялікабрытанію. Быў вельмі працавітым і ашчадным чалавекам, таму хутка дажыўся дый меў сваю цырульню. Але, хаця быў вельмі заняты ў сваёй працы і ў сваім сямейным жыцці, аднак умеў знайсці час на справы грамадзкія і тут таксама быў ахвярным. Над ягонай магілай прамаўлялі а. прат. Абабурка па беларуску і а. Я. Пекарскі па ангельску.

Належаў да ЗБВБ ад 1948 г. Доўга быў Старшынёй Аддзелу Бірмінгам

Хай будзе яму лёгкай ангельская зямля! Памер там, дзе і жыў, у Бірмінгам».

НИНА КАПТУРОВІЧ — нарадзілася ў Беларусі 25 ліпеня 1904 г., памерла ў Нью Ёрку 30 жніўня 1972 г. Праваслаўная. Дзейная беларуска. Пахавана на беларускім магільніку ў Іст Брансвік, Нью Джэрсі.

Вечны супакой!

павялікалітоўску тым, што маюць; гэтым вы памажаце народу свайму.

Хто з вас, вырослых, ня ўмее чытаць павялікалітоўску, навучыцеся. Ціж гэта цяжка?

Ніхто ня каляўся, рана ўстаўшы, рана ажаніўшыся, рана дзеці меўшы і рана іх узгадаваўшы павялікалітоўску (прыказь).

Калі ня хочаце даць ад сябе, дайце гэта ад нашае партыі.

*Партыя за незалежнасьць
Вялікалітвы-Беларусі*

Фэльтон

Трынаццать гадзін у моры

*«Мы — мужчыны — кіруем сьветам,
а намі — жанчыны».*

(Прыслоўе)

— Ах, чорт! — вырвалася ў мяне раптам слова. — Ужо колькі сяджу нярухома, ня спускаючы вачэй з плаўка...

Жонка, дрэмаючы на задзе чайкі (лодкі), прахнулася й пытае, спужаўшыся:

— Што гэта? Што гэта? .. Кастусь!

— Дый не дзяўбе зусім! З самага паўдня анічога й няма... Бо то рыбу лавіць трэба толькі ў мужчынскай кампаніі, а з жанчынамі — заўсёды спозьнішся. А сын і госьць сядзелі абапал мяне таксама з вудамі й такжа нічога ня вудзілі!

— Тата, — казаў сыноч, — ты ня дужа ветлівы да гасьцей.

— Ах, праўда! Выбачце, госьці, бо я пры рыбе забываюся аб усім на сьвеце.

— Ну, злоўлена ня так і мала, — казалі жанчыны, перабіраючы рыбу, якая слаба траплялася ў іхных руках.

А я сам, як стары рыбалоў, з асалодай удыхнуў гэты прыемны запах, які мне здаваўся лепшы, чым дарагія парфумы. Яны мне прыпомнілі духмянасьць сьвежа скошанага сена на дарагой Бацькаўшчыне.

— О, пахнуць яны чартоўска-прыемна! — гаганіў я.

— І я амаль тры-чатыры штучкі злавіў, — гаганіў госьць, высокі бландзін з густой барадой, запушчанай па новай модзе.

А я казаў з кіслай мінай: — Ніколі больш ня буду вудзіць пасля паўдня! Выбіла дзесяць і

дамоў, бо рыбка мяркуе лепш песьціцца на сонцы, чым чапляцца на вуду.

І сапраўды дасюль я ніколі на мора ня браў жонкі ды і любіў выходзіць дадня і сустрэць сонейка, як устае з мора. Тады бледая далеч неба, усеяная тысячамі зорак, здавалася бяздоннай, а яны зіхацелі ў дзіўным урачыстым маўчаньні й адно зрэдку адна з іх раптоўна пакідала іскрысты карагод і стрымгалоў валілася, ня ведама куды... Нібы чалавечая жыццё, кінутае сьляпой сілай у неабсяжную глыбіню няведамага лёсу... Над самай галавой стаяла таёмнае сузор'е Паўдзённага Крыжа, якбы прыбітае да неба дыямантавымі цэвікамі. І мне здавалася, што яно калышацца злёгка, хоць гэта мая чайка гойдалася на хвалях, то падыймаючыся, то апускаючыся, а я сядзеў, гледзячы на неба, нават забыўшыся аб рыбе. І я пачуваўся, як пад цёпленым мяккім душам-дожджыкам, што струменіцца і любасна абыймае ўсё цела й душу: толькі-ж гэта было сьвятло, што лілося зверху на рукі й на плечы ды і, зліваючыся з галавы на грудзі, пранікае аж углыб да самага сэрца! І я дыхаў свабодна, лёгка, з радасьцяй — аж адчуваў на губах мяккае пітво салодкай райскай амброзіі; а гэта было ап'яняючае паветра — духмянасьць акіяну і далёкіх востравоў... Так жадаў-бы ляжаць вечна, накіраваўшы вочы ў неба да таёмных нябесных ерогліфаў, якія зіхацелі нада мною.

Гэта была чароўная раніца, адна з такіх, якія даюць радасьць і роскаш душы й целу: цёплае і духмянае паветра, напоенае параваньнем травы, зёлак і кветак, песьціць і лашчыць араматам і — сказаць — смакам раньняга сьвежага акіяну і наводзіць лагоднае ўспакаеньне. Сяджу й паглядаю, як бязбрэжнае мора коціць дробненькія хвалі і ўсімі грудзьмі лаўлю навываючы з акіяну сьвежы вецярок, салёны ад доўгага цалаванья марскіх водаў і чую ўсім арганізмам ягоную ласку.

І вось выплывае з мора велізнае сьвяціла. А далёка-далёка, на грані кругазору, на фоне прамяняючага неба, рысуецца сілуэт вялікага мараплава, які — здавалася — купаецца ў праменьнях; а за ім віліся клубы дыму, пакідаючы пазамы зьмеешападобнае стужкі, працягненай упоперак усяго небасхілу. І багровы шар сонца ўсплывае ўсё вышэй і вышэй, ажно й цалкам вынырнуў з вады! Дый якраз мараплаў знайшоўся перад самым поўным сонцам і выглядаў быццам у вогненным пярсыцёнку — пасярод распаленага сьвяціла, а яно ўсё падыймалася, падганянае акіянам. І ўжо відаць было, як узнялося даволі высока, адбываючы падарожжа працоўнага летняга дня. Толькі сілуэт мараплаву, як і ўперад, быў намаляваны на залатым фоне нябесных даляў...

Вячэраючы, жанчыны пачалі дагаварвацца што вельмі прыемна вудзіць рыбу.

— Чаму? Ці ня хочаце ізноў паехаць?

— О, вельмі ахвогна!

— А вы ўстанеце а чацьвёртай?

— Ах, не-не! Ну, а гадзіне дзевятай... Бо раней, то надта рана...

І так неяк мяне ўгаварылі. І таму у суботу пад дванаццатую наш «Альбатрос», наняты ў Джэка, які меў іх з дзiesiąт, затрымаўся міль дваццаць ад берагу, каля вострава, скуль відзелі мы свае Альбаны. Дзень быў ясны, ціхі і ані найменшага ветру. А з сонца ліліся цэлыя рэчкі залатых, ледзь-ледзь падчырваневшых праменьняў.

Ну, мы перш пчыра вудзілі, а пасля смагла падрамалі; пасля зноў вудзілі, але ўжо нічога не траплялася і я сьцімаў, што жанчынам зусім ня йшло аб рыбу, але ім хацелася памандраваць па моры, дык ізноў у мяне вырвалася тое: «Ах, чорт!» што адносілася ні-то да рыбы, ні-то да жанчын...

Аж вось, падняўшы вочы ў неба, я прыкмеціў, што сонца пачынае асядаць, дык давай мы, тры рыбаловы, змотваць свае вуды, выпіраць кручкі і ўтыкаць іх у плаўкі! Падняліся мы ў лодцы, каб выпрастаць косці і лягчэй уздыхнуць; а мой сыноч, як зручны мэханік, пачаў заводзіць матор. Ажно бачу я, што ўдалечыні на ружовым небе, над спакойным морам, гладкім як неабсяжная бліскучая тканіна, з залатым і вогненым адлівам, падыймалася цёмнае воблачка. Яно мяне моцна стрывожыла, але я не даў па сабе пазнаць, хоць добра цяміў, што гэта значыць.

А матор весела загаманіў. Я сеў да стэрна і наш «Альбатрос» плаўна сьлізгаўся па вадзе. Аднак мяне ўсё-ж трывожыла тое воблачка; а яно ўжо давала цень, сівы й густы, які завалок цэлы бок неба, накрываючы мора і проста нёсься на нас. І я падумаў: «Калі нам удала ўцячы, дык шчасьце, а калі не, дык...»

Раптам нешта трэснула ў маторы і ён перастаў працаваць. Сын пакапаўся ў ім і аб'явіў, што зламаўся шпень, які прыводзіць у рух прапэллер і матор ужо няздатны да работы...

Дык я загадаў узяцца за вёслы! Сын і госьць узяліся выпрабаць з усяе сваёй сілы і мы фарсоўна ўцякалі ад туману, а ён гнаўся за намі, наганяючы нас пагрозьліва.

А я ўсё аглядаюся, а туман усё насядае!.. Дый да адной бяды наскочыла другая: у нашага госьця, як ён заграбаў глыбока ваду і жорстка рвануў, трах! — зламалася вясло і «Альбатрос» затрымаўся; а туман абняў нас сваёй горкай пялёнкай. Холад і дрыготка прабегла па ўсім целе, а пах дыму і плесені, гэты асаблівы пах марскога гуману, эмусіў усіх зашчыміць губы, каб не наглытацца сырых успарынаў, якія ўжо сьцікалі з нашае вопраткі.

Што нам рабіць? Адным вяслom мала што наможаш — толькі круцімся на месцы — аж здаліся мы Божую волю... Па ўсім можна было меркаваць, што сонца зайшло. Цёмная хмара ту-

ману нас пакідала, паволі пацягнуўшыся на кантынэнт. Там-сям на праясьнелым небе заміргалі зоркі. Берагу ня відно нідзе. І спадарыня-госьця пачала свае пакутныя літаніі: «А я казала, як мы ішлі да мора, а нам чорны кот перабег дарогу, што будзе бяда Дык сэрца маё прачувала і я хацела вярнуцца! І што-ж цяпер з намi будзе? Ах, дзетачкі мае, маленькія мае, хто-ж вас прыгорне, прытуліць?..»

— Спадарыня! — падняў голас я. — Замоўкніце. Ніхто вас ня прымушаў: вы самі захацелі ехаць у мора, дык ня сейце панікі! А лепш памаліцеся Богу і Бог падасць вам ратунак. Уся надзея толькі на Бога.

І я зьмеркаваў: нас адносіць вада ў мора і мы перасякаем шлях мараплаваў, што плывуць з Сыднэю ў Пэрт, значыць, ёсьць надзея, што нас прыкмецяць. Дык я загадаў: усю адзежу неабходную затрымаць, а рэшту злажыць у кучу. «Сыноч, бярыся за дзела! Бяры па штучцы, аблівай бэнзынай, прычэпі да вясла і запальвай і махай у паветры!».

Гэтымі сыгналамі мы маглі зьвярнуць на сябе ўвагу. І гэтак мы трапілі ў прамень маяка, які

быў на беразе скалістым высока ля нашага гораду. Ліхтарня давала прамень на сто міль навокал і пасля мы даведаліся, што стуль убачылі дзіўныя нашыя сыгналы. Абслуга маяка зьмеркавала, што гэта трывожныя весткі і тэлефонам паведаміла старожу ў Альбанах, якая неадкладна на маторнай лодцы выехала на пошукі няшчасных. І нас адшукалі. Мы асталіся толькі ў адных кашулях: рэшту ўсю папалілі. Была ўжо чацьвёртая рана, як нас знайшлі і за гадзіну мы ўжо стаялі на цвёрдай зямлі.

Пачало выплываць на кругазоры сонца, нічога ня ведаючы, што пакуль яно спала вонках Аўстраліі, дык пяць людзкіх душаў было ў небасьпецы жыцьця.

Стаўшы на калені, нашая добрая госьця, падняўшы рукі ў гару, сказала: «Дзякуй Табе, Божа! Больш ніколі я на рыбалку не паеду».

— І я таксама! — падтрымала яе мая родная жонка.

— Тым лепш, — адказаў я, — менш будзе клопату з вамі, бабамі! — Хоць, праўду сказаць, і я сам быў добра напалоханы.

Аўстралія — Альбаны.

Я. Чабатар

Садома і Гамора

I

Раз Бог гасьціў у Абрагама,
А Сара рыхтавала ежу —
О, саму смачну, саму сьвежу! —
Старая, а прыгожа Дама —
На стол з пашанай раскладала
Дый вельмі шчодра меркавала,
Каб ня было гасьцям замала!

А быў там БОГ і два анёлы —
Шчасьлівыя, што Богу служаць —
І маладыя дый вясёлы,
Бо ў небе век-вяком ня тужаць!

Пасьля гасьціны Бог адходзіў:
Паслаў анёлаў прад Сабою.
А Бога Абрагам праводзіў
Дый гаманілі тэй парою.

Казаў Сам Бог: — Вялізна гора
Спадзе на грэшных тут людзей:
З усей маемасьцяй сваей
Згарыць Садома дый Гамора! ..

Дык Абрагам казаў: — На дзіва,
Тут грэшных і злачынцаў шмат,

А што ты зробіш, Міласьцівы,
Як будзе добрых пяцьдзсят? —

А Бог казаў: — Я ўсім дарую,
Паўсоткі добрых як знайду! —

Дый Абрагам: — Як на бяду,
Калі хоць пяць там забракуе,
Ці будзеш Ты ўсіх караць? —

А Бог — яму: — На сорок пяць? ...
Ну, і тады яшчэ дарую ...

І Абрагам: — Яшчэ таргую!
— Яшчэ таргую!

Табе ня трудна дараваць,
Бо я, хоць грэшны, ўсім дарую,
Хто мне пасьмее дакучаць. —
Прад Богом я — сьмяцьцё адно,
Я — пыл нікчэмны, паражно, —
Дык прад Табою я — ня варты,
Каб Ты мяне яшчэ больш слухаў. —
Але тут справы — не на жарты,
Каб гарады Ты два разрухаў! —
Вялізна маса там народу —
Там дзеці, моладзь ... Зробіш шкоду;
Дык вось малю, даруй мне Божа,
Бо сорок пяць не знайдзеш можа? —

Бог адказаў: — З усіх гаворак
З табой Мы сойдземся на сорах:
Няхай па твоему так і будзе,
Каб ацалелі і ўсе людзі! —

*

Так Абрагам далей заступайся:
Бог уступай — Бог літавайся. —
Калі-ж дайшло да дзесяці,
Дык Бог сказаў: — Цяпер пусьці! —
Я пагляджу, Я памяркую
Дый нат за дзесяць ўсім дарую! ..
Хоць вельмі трудная задача,
А мусіць не зраблю Я начай? —

Дык Абрагам: — О, добры Божа!
Калі ня Ты, хто-ж нам паможа?
Каб не пагінулі ўсе людзі,
Хай Твая ласка мякка судзіць! —

І Бог сказаў: — Ну, будзь здароў! —
Ты паканаць Мяне гатоў,
Аднак — няхай! На дзесяць згода:
Больш не прасі, бо й часу школа ...

II

Ішлі тым шляхам два сьвятыя —
(Казалі мы) — анёлы тыя,
Што Бог паслаў перад Сабою. —
Прышлі ў той горад — у Садоху.
А Лёт якраз сядзеў ля дому
І ўбачыў іх таеі парою. —

Лёт справядлівы быў адзін —
(Ён Абрагама — братні сын) —
Лёт перасек гасьцям дарогу —
Гамоніць-просіць у гасьціну:
— Ах, як я рады, дзякуй Богу!
Што вы стрымаеце пуціну,
Каб у мяне тут адпачыць ... —

Анёлы кажучь: — Дзела многа,
Яго ня можам адлажыць:
Дзень уцякае, час бяжыць! —
Мы — важныя паслы ад Бога! —

А Лёт казаў: — Вам трэ' зайсьці!
Абтрэсьці трэба пыл з дарогі,
Абмыць я мушу вашы ногі. —

Казала жонка: — Трэ' зайсьці!
Стрымайце вашу падарожу. —

Казалі дочки: — Нашай хаты
Не абмінайце мамы й таты!
І Лёт сказаў: — Прашу прыгожа,
А з вамі ўвойдзе ласка Божа! —

*

Зайшлі анёлы, так як госьці:
Былі задуманы чагосьці.
Пасьля такой цяжкой дарогі
Лёт абмывае іхні ногі.

Яны-ж казалі: — Гаспадару!
Бог адмяніў-бы страшную кару,
Каб было дзесяць справядлівых, —
Дый не знайшоў іх, як на дзіва! ..

Шчасьліва гэта можа стацца,
Што ты прымусіў нас астацца:
Спадзе тут катастрофа скоры —
Садома счэзьне дый Гамора.
А дочки з вамі заўтра зраньня
Мы уцячом пасья сьняданьня ...

Калі ты маеш тут каго,
Ці мо' прыцяля свайго,
Бяжы —
Хутчэй асьцеражы, —
І ўсім крычы, —

Хай дом пакінуць і ключы! .. —
А Лёт казаў: — Няма нікога —
Ні роднага, ні дарагога,
Апроч двух іхных жанітоў,
Дык я хутчэй пабег-пайшоў! .. —

Як ластаўка ляцеў, як мог, —
Дык ня ўпусьцілі на парог,
А ўраз наставілі на сьмех —
На большы жаль, на стыд — на грэх. —

— Якое, кажучь, табе ліха?
Цяпер на цэлым сьвеце ціха:
Ці ў горах будзе лепшы рай?
Як ты здурнеў, дык уцякай! —

Ад зьдзеку, крыўды Лёт заплакаў,
Як муху зьеў, махнуў рукой:
— Вас ратаваць ляцеў, аднак
Вас сьмех бярэ, дык дам спакой! —

III

Лёт бачыць — горшая бяда!
Праскочыў неяк ён да хаты —
Аж хуліганаў грамада,
Як чэрці, лезьлі ўсё гусьцей,
Крычалі: «Гэй, Лёт барадаты,
Дай нам сюды сваіх гасьцей!» —
Іх Лёт прасіў,

Маліў, гразіў:
— Вы адступіце,
Прэч ідзіце!
Мне госьці тыя —
Усе сьвятыя ... —

Няхай мне сьмерць — ня дам іх вам!
Лепш жонку і дачок прадам,
Лепш галаву сваю аддам...
Гасьцей Сам Бог тут сьцеражэ
І Бог усіх нас беражэ! —

Лёт бабам кажа: — Лезьце ў кут!
І ўсе спакойны будзьце тут:
Я-ж вас сабою засланю,
Даль-Бог, усіх абараню! —

А хуліганы ўсё крычаць —
Аж вуглы хаты сталі рваць!
Як Лёт з сям'ёй запёрся ў хаце,
Дык злыдні дзьверы дай ламаці!

Аж вось анёлы ў гэтым жаху —
І бяз баязні і бяз страху —
Шусь! Адчынілі насыцеж дзьверы...
Аж бачыць Лёт, ня дайшы веры.
Што раптам сьціхла банда тая
Стаіць і блудзіць, як п'яная...
Тут Лёт пазнаў, што людзі тыя —
Адразу сталі ўсе сьляпыя!..

Рукамі ляпаюць з бяды,
Паўзуць, як жабы, хто куды! —
Так Бог у рукі справу ўзяў —
Яе так лёгка разьвязаў...

IV

Ад хаты Лётавай найдалей
Паўзлі і плакалі, стагналі:
«Лякарства» Божа намагло,
А ў Лёта сэрца адлягло.
І бабы ўжо паспакайнелі:
Крыху нілі і трошкі елі:
Палезлі зараз на палаці —
Стагналі толькі: «Спаці-спаці!»

І спалі моцна, але чутка.
Анёлы Лёта разбудзілі,
Казалі ўсім: — Зьбірайцеся хутка! —
З сабой каб ежу падхапілі —
З Садомы зараз уцякаці,
А рэшту ўсё пакіньце ў хаце —
Нічога не жалець — ня браць,
Бо зараз гарады згараць!..

Як матка стогне, дочки плачуць —
Так хочучь браць, што вочы бачуць!
Анёлы раптам — бяз прынукі —
Ім тое-сёе ткнулі ў рукі,
А ўсіх так зручна падапхнулі,
Што тыя нават не пачулі!

Пад рукі ўзяўшыся па двое,
Ляцелі ўраз праз горад сьпячы. —
(Ён зараз крыкне ды і заплача,
Але дарэмна будзе тое!).

Анёлы кажуць: — Дальш бяжыце,
Нікому слова не кажыце,
Ані на момант ня спыняйцеся,
Ані назад не аглядайцеся!..

Анёлы зьніклі ў іх вачах, —
Напаў на іх вялізны страх! —
А Лёт гукаў: «Хутчэй, баражэй,
Каб нам уцеч як найдалей!.. —

Аж чуоць, што зямля здрыгнула:
Маланка, гром і пяруны!...
— Ці-ж ацалеем мы адны? —
Такая думка ўсіх кранула.

— А што там дзеецца ў Садоме?
Што ў нашым доме?
Што ў Гаморы?.. —
Тут жонка Лётава ў тым горы
І ў страху моцна здрыгнулася —
Аж ня стрывала — аглянулася!
Ні слоўца не сказала болей —
Замест жанчыны — быў стойн солі...

А тройка тых ператрывалі:
Пабеглі — беглі далей-далей,
Бяз жонкі — ён, яны — бяз маткі,
Але жывыя — без аглядкі!

І толькі ў горах адпачылі:
Свае вузлы, як разлажылі,
Дык елі, спалі, гаравалі —
І Богу ўсё ахвяравалі...

Ды ім нітрошкі, ані мала
Нават у думках не паўстала,
Што асталіся ўсе жывыя —
Абедзьве дочки маладыя
І стары бацька гэтаксама
ТОЛЬКІ МАЛІТВАЙ АБРАГАМА!..

Лёндан, 7. VII. 1971.

а. Я. Г.

ДУМКІ АБ АЛІМПІЯДЗЕ

Выдатны швэдзкі рэжысэр гаворыць: — Трэ-
нінг павінен муштравачь ня толькі цела, але й
душу. Мазгі таксама важныя як мускулы. Трэ-
нінг павінен перамагаць натуру.

Зьвяры заўсёды у сваёй форме, бо яны ня
нэрвуюцца ўсьцяж, як людзі.

Чалавек, які ўвесь дзень сядзіць у бюры, вы-
носячы важныя пастановы, ёсьць вечарам больш
змучаны, чым дрыгасек, які цэлы дзень праца-
ваў з пілой-сякерай.

Умеласьць адпачываць, поўны рэлякс (адпру-
жаньне) неабходны для добрай формы фізыч-
най.

Мядзведзь у бядзе

(Байка пасвячаецца Прыяцелям —
Беларусам і Украінцам).

Жыў-быў Мядзведзь — такі вясёлы!
Дый стаў павольны, хілы й кволы:

Ён не раве рашуча й смела —
Прад ім прырода ўся дрыжэла,
А стогне — аж скрыпіць панура:
Глядзі — гарбатая фігура! —

Ах, дзе падзелась моц юнацка?
Дзе сіла, дзе бравура хвацка?

Цяпер Мядзведзь ваўка байца
І мыш яму і жаба сьніца.

Як зорка слава зігацела —
Яна бліск сонца ў сабе мела... —

Цяпер-жа, як камэта ранна,
Занікла, згасла — ўся туманна. —

А ўся прычына туткі ясна —
Мядзвевежа нястрыманасьць ўласна:

Мядзведзь упаў у прорву саму —
На дно — ў сваю няволю — ў яму!..

Ратуй нас, Божа, з тэй нядолі —
З тэй катастрофы алькаголю!

Бо мы ў ім розум свой дурманім —
Душу народную паганім.

Агонь загас і слава шчэзла,
А хвала ўся з душы аблезла:
Як кветка райская адцьвіўшы,
Завяла,

Ўпала,

Рана згніўшы:

Зьнік арапат, брыда пануе —

Чорт пекла на зямлі будзе...

О, неабходна зьмёртвых ўстаньне
І БОЖЫ ЦУД!

Хай сонца гляне,

Каб адчыніў Бог нашы вочы

Па страшнай, па ганебнай ночы!

Лёндан, 27. X. 1972.

а. Язэп Германовіч

«Папрабуйце не сьмяяцца!»

Малады чалавек прыбегшы да доктара: «Хачу
вам падзякаваць за карыснае лячэньне».

Доктар: «Гм-гм... так... але-ж вы ніколі ня
былі маім пацыентам?»

Малады чалавек: «Так, я ня быў, але мой
дзядзька быў і па ім я атрымаў спадак».

(*Ільмострэйтэд Ўклі оф Пакістан*)

Жонка да мужа: «Мусіш мне прырачы, што
ня будзеш рагатаць, як я скажу табе, колькі я
заплаціла за гэты новы капялюш».

(*Сатэрдай Івнінг Пост*)

Судзьдзя да падсуднага: «Як вы маглі ашук-
ваць людзей, якія вам давяралі?».

Падсудны: «Спрабуйце вы ашукаць таго, хто
вам не давярае».

(*Ільмострэйтэд Ўклі оф Індія*)

Судзьдзя да кабеты-сьведкі: «Памятайце, што
вы злажымі прысягу і павінны гаварыць праў-
ду, колькі маеце гадоў?».

Сьведка: «Дваццаць адзін і некалькі месяцаў».

Судзьдзя: «Колькі месяцаў?».

Кабета: «Сто воем».

(*Ньюарк Стар Леджер, Злучаныя Штаты*)

Цётка Антоля ня ўмела чытаць, аднак да кась-
цёла насіла вялікую кніжку да набажэнства й
пільна з яе «малілася». Аднойчы ёй суседка й

кажа: «Дый ты, Антолька, трымаеш кніжку да
гары нагамі, каб хоць людзі з цябе ня сьмяя-
ліся!».

«А бадай цябе! Гэта-ж дзеці ў хаце яе пера-
варнулі й не агледзелася...».

ПАМЫЛКІ ДРУКУ Ў АРТЫКУЛЕ:

«Беларускія рэлігійныя выданьні XIX—XX
стаг.» — «Божым Шляхам» № 4, 1972, г.,
бач. 4—9.

	Надрукавана	Павінна быць
Бачына 4	бяз выданьня	бяз даты выданьня
„ 5 № 26	Укр.	Упр.
„ „ № 28	1921—22	1921—22. 67, 75, 66 бач.
„ „ № 31	Важая Ліра	Божая Ліра
„ „ № 42	Прадстава	Прадслава
„ 6 № 54	(Каз. Найловіч)	К. Н. (Каз. Найловіч)
„ „ № 56	Констытуцыя	Канстытуцыя
„ „ № 57	Таварэства	Таварыства
„ „ № 75	зачацьця	Зачацьця
„ 7 № 106	1959	1929
„ „ № 108	Божае слова	Божае Слова

Думкі Хасыдаў

ХАСЫДЫ — жыдоўская група пабажнейшых. Залучаем некалька выняткаў з кніжкі Марціна Рубэра: «Тэйлс оф дэ Хасідім», Нью Ёрк, 1861. Найбольш апавяданьняў узята з жыцьця жыдоў у Беларусі з XIX стаг.

КОЖНЫ — НА СВАІМ МЕСЦЫ. Пыталіся рабіна Абрагама. У кнігах мудрасьці кажацца: «Кожны мае сваё месца. А чаму людзям так цесна?» А ён адказаў: «Ну, бо кожны хоча ўлезьці на месца другога!».

ДЗЕ ЁСЬЦЬ БОГ? Калі рабін Мэер быў яшчэ хлопцам, звярнуўся да яго адзін чалавек і пытае: «Дам табе адзін гульдэн, калі мне скажаш, дзе ёсьць Бог?». А Мэер яму адказаў: «А я дам табе два, калі ты мне скажаш, дзе Бога няма!».

САПРАЎДНАЯ НЯВОЛЯ... Прарок Майсей вывеў жыдоў з няволі ў Егіпце. А цяпер рабін Мэнох сказаў: «Сапраўдная няволя ў Егіпце палягала на тым, што жыды да яе тады прывыклі».

ЗЬМЕСТ:

а. Т. П.: Калядныя думкі	1
III-ці Зьезд беларускіх каталіцкіх сьвятароў	2
а. Ф. Журня: Адыйшоў Патрыярх Атэнагорас I	6
а. Ал. Надсон: Падручнік Фёдарова і Скарына	8
На кніжнай паліцы: вышлі з друку	11
З царкоўнага жыцьця	12
З беларускага жыцьця	14
Пішучь да нас	15
Я. Жарнавы: «Не называйце нас братамі!»	17
Адыйшлі ў вечнасьць: Сьв. Пам. Язэп Гладкі, Міхась Ёўляў, Ніна Каптуровіч	17
Праф. Я. Ст.: «Вучыце дзяцей гаварыць, чытаць і пісаць па беларуску!»	18
К. Чабатар: Трынаццаць гадзін у моры	18
а. Я. Г.: Вершы: «Садома і Гамора»	20
Думкі аб Алімпіядзе	22
«Мядзьведзь у бядзе» (байка)	23
Жарты: «Папробуй не сьмяяцца»	23
Памылкё друку з арт. «Белар. рэліг. выданьні», № 4, 1972 г.	23
Думкі Хасыдаў	24